

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 105 ■ 31. MAJ 2003. ■ GODINA XI ■ CENA 50 DINARA

**DRAGAN
KLAIĆ**

Tranzicija je
neizbežna

**MIODRAG
TABAČKI**

Scenograf ne
bira

**IVANA
DIMIĆ**

Umetnost i život

**MIOMIR
PETROVIĆ**

Umetnost je
sazdana od sna

**BILJANA
SRBLJANOVIĆ**

Alisa u 21.
veku

**IVAN
MEDENICA**

Pitanje bazičnih
kriterijuma

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE OKTOBAR 1997 – MAJ 2003.

(Foto: Đ.Tomić)

Jugoslovensko dramsko pozorište izgorelo je 17. oktobra 1997. godine. Prethodne večeri na velikoj sceni ovog pozorišta odigran je *Mizantrop* Molijera. Obnovljeno Jugoslovensko dramsko pozorište svečano je otvoreno 23. maja 2003. godine. Prva predstava izvedena na novoj sceni ovog teatra bila je *Rodoljupci* Jovana Sterije Popovića.

(Foto: Đ.Tomić)

KAJ SAD?

Zorica Pašić

Događaj svih pozorišnih događaja, u maju je otvaranje novoizgrađenog Jugoslovenskog dramskog. Ali, dok ova hronika nastaje tačan datum otvaranja još je tajna. Nije tajna da pozorište neće menjati ime. Sigurno je i da će prva premijera u novoj zgradi biti Sterijini *Rodoljupci* u režiji Dejana Mijača.

Šta je još sigurno? Publiku u atrijumu neće dočekivati mala nimfa, na tom mestu je sada velika skulptura Mrđana Bajića. U foaje se vratio mozaik Miluna Milunovića, prepoznatljivi znak JDP-a, ali se ne zna hoće li se vratiti i bista Bojana Stupice i bareljefi preminulih članova teatra.

Šta će od starog biti u novom teatru? „To je pozorište buduće generacije – kaže Mijač – neka oni razmišljaju o njemu, i šta je najbolje. Imam samo želju da bude onoliko značajno u Evropi i svetu, koliko je bilo u prethodnoj Jugoslaviji.“ Đurđija Cvetić razmišlja o vremenu kada duh teatra neće formirati njegov ansambl, kako je to do sada bilo. Glumci će se okupljati oko projekta, raditi po ugovoru, dolaziti i odlaziti. Promene se već dugo najavljuju, još ne stižu, ali će, kad-tad, doći. Kako se rađa duh jednog pozorišta? Da li se u dugim pogorelačkim godinama sačuvao duh JDP? „Može se trupa okupljati oko projekta, ali pozorišni ansambl mora imati dugoročniji život da bi se formirala određena vrsta repertoara i estetike. Ansambl mora da se uspostavi bar na četiri godine. Jer, po kom kriterijumu nekog pozvati u predstavu ako nemate osmišljenu estetsku ideju. Nadam se da će u JDP o tome voditi računa.“

Dakle, nepunih 6 godina od kako je gorelo, srećom ne i dogorelo, Jugoslovensko dramsko je „na nogama“. Posle šoka usledila je euforija: tekuća vlast je obećavala da će pozorište izgraditi do prvog, drugog ili trećeg Vidovdana! Skupljani su dobrovoljni prilozima za izgradnju. Ako sećanje ne vara, Zorica Brunclik je za teatar namenila velike novce od prodaje ploče, a Jovan Ćirilov, tadašnji upravnik, potvrđivao je da su pare i stigle. Organizovane su i aukcija slika i antikviteta.

Na jednoj od njih je Rade Šerbedžija kupio dve slike, a Borka Pavićević raskošnu stolicu koja je pripadala Njegošu. Gradnja je počela, a onda: kreni – stani. Novca je bilo, pa nije, pa je navodno bilo i malverzacija, loših ugovora – šta sve novine nisu pisale! Danima nije bilo radnika na gradilištu, kranovi su stajali. Onda bi sve ponovo počinjalo, pa se prekidalo. Jedino je gospođa Marija Crnobori svakodnevni odlazak na gradilište shvatila kao svetu dužnost, a njen „građevinski dnevnik“, objavljivan uredno u „Ludusu“, ozbiljna je ostavština za budućnost.

Gorica Mojović je gradilište JDP-a obilazila svake srede. Dnevnik, verovatno, nije vodila, jer za to nije imala vremena, zaokupljena gradnjom i obnovom beogradskih pozorišta, uz ostale značajne poslove. Ako je samostalni umetnici ne spale na lomači, ona će ostati zabeležena kao graditeljka i obnoviteljka beogradskih pozorišta.

A kad se JDP otvori, održe predviđeni govori *Rodoljupci* razmašu, šta sledi? Razumljivo, značajna društvena aktivnost: ogovaranje i otrcavanje.

Da li je i Subotici, posle otvaranje nove scene Narodnog pozorišta/Nepsin-haz u bioskopu „Jadran“ bilo takvih društvenih aktivnosti, novine ne beleže. Zabeležile su da je Branislav Lečić, ministar kulturni, na otvaranje zakasnio pola sata „zbog sastanka s medijima“, pa je toliko kasnio i ceremonijal, na sablazan tačnih i vaspitanih Subotičana. Scenu „Jadran“ (sala sa 270 sedišta, otvor portala 12 metara, 10 cugova, 40 reflektora koji još nisu uvezani, nedostaju tonska oprema i oprema za simultani prevod) otvorila je Drama na mađarskom Fejdoovim vodviljom *Buba u uhu* u režiji Ljubomira Draškića. Drama na srpskom pokazao se s Ostrovskim: *Kola mudrosti – dvoja ludosti*. Režira Petar Štrbac. A što se stare pozorišne zgrade koja čeka rekonstrukciju tiče, sve je još u fazi razmatranja.

Nagrade i uvrede

„Bez ikakve svoje krivice upao sam u tužnu epizodu (...) Neko mi je dodelio nagradu, i to još za životno delo. Obzirom da sam sve učinio da do ovoga ne dođe (...) pobogu, ljudi, zaštitite nas, koji smo prilično dugo radili, a ponešto uradili, od samovolje nekih i njihove bezobzirne želje za samoisticanjem. Njihov poriv ne preza ni od bahate uvrede: taj isti – nazovimo ga žiri – dodelio je ovu istu nagradu mom kolegi Miroslavu Beloviću, pa je onda opovrgao u štampi nekim saopštenjem. Onda, opet u štampi, nekim saopštenjem je opovrgao, da bi, opet, tu istu nagradu prepodelio meni, takođe saopštenjem u štampi“. Tako se Dejan Mijač obratio javnosti povodom nagrade koja mu je dodeljena na festivalu Dani komedije u Jagodini. Neprijatno zamešateljstvo oko priznanja za životno delo, o kome odlučuje festivalski upravni odbor, trajalo je nekoliko meseci. Prvo je saopšteno da je nagradu dobio Belović, onda je napravljena ispravka i rečeno da je nagrada, zapravo, dodeljena Mijaču, onda se UO javno i kroz saopštenja nadglasavao i usaglašavao... Mijač je „nedvosmisleno“ obavestio dodeljivače da nagradu ne može da primi, ali mu oni, izgleda, nisu verovali: „Ne mogu da ne iskoristim povod i opomenem neke ljude da budu skromniji i da se upitaju da li baš svako kome se ukaže prilika može da dodeljuje nagrade samo zato što mu se tako hoće i što siroti bitimajuću laureat ima nešto što može da bude nagradeno. Nagrada mora da ima svoj dignitet i značaj, a za to je najmanja pretpostavka da su institucija, žiri i nagradeni bar u istoj ravni.“

Na rad žirija ovogodišnjih Dana komedije – predsedavala je Mira Banjac – nije bilo primedbi: svi su dobili po malo i po nešto. Ipak, kako to, ostaje za čuđenje, da u najboljoj predstavi, *Skupu*, koju je režirao, po mišljenju žirija, najbolji reditelj na festivalu, Jagoš

Marković, niko više i ništa više nije bilo vredno nagrade.

Na Susretu profesionalnih pozorišta Vojvodine nije bilo umetničkih i nagradnih problema: od 10 predstava koje je izabrao Vladimir Kopicl najbolja je, bespogovorno, *Nem taj* (Ne boli) NP/Nepsin-haz iz Subotice. Subotičanima je pripalo i najviše nagrada. Ali, brige su na drugoj strani. Novce je, koliko je obećala, dala samo SO Kikinda. Od obećanih 750.000, Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje i kulturu uplatio je 150.000, a Republičko ministarstvo za kulturu nije ni odgovorilo na molbu da pomogne u realizaciji festivala.

Laureat „Nušićevih dana“ u Smederevu i dobitnik Nušićeve nagrade za životno delo je Mihailo Janketić koji je, kako stoji u obrazloženju, u „neodoljivom nezaobilaznom Nušićevom repertoaru odigrao najkрупnije i najfrekventnije role, Jerotija Pantića (*Sumnjivo lice*), Jevrema Prokića (*Narodni poslanik*) i Agatona (*Ožalošćena porodica*)“. S Janketićem nema problema, ali ima s Nušićem: od 1989. do 2001. naša pozorišta igrala su njegove komade 48 puta, u proseku 4 premijere godišnje. Možda će sledeća godina popraviti prosek: 140. godišnjica rođenja komediografa možda bude prilika pozorištima da ga se ozbiljnije prisete.

Đurđiji Cvetić je za maestralno odigranog Skupa pripala nagrada „Milivoje Živanović“ na Glumačkim svečanostima u Požarevcu, a Ljuba Tadić je dobio povelju „Miloš Šami“ na Hercegovskim pozorišnim svečanostima za maestralno odigranu Beketovu *Poslednju traku*.

U Pirotu: Susreti profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić“. Dvanaest predstava. Dogodine ništa neće biti kao proleto, pa ni „Joakim“: predstave će za sledeće Susrete birati selektor, a stalno mesto održavanja biće Kragujevac i njegov Teatar „Joakim Vujić“.

Naravno, kad sve prode, počinje festival festivala: Sterijino pozorje u Novom Sadu. Ivan Medenica, kasno izabrani selektor, na vreme je izabrao pred-

stave, a Pozorje je dobilo i nove, neophodne organe: Upravni odbor kojim predse-dava Boris Isaković, glumac, i Nadzorni odbor na čijem je čelu Lenka Poštić. Sve je spremno, samo još da počne.

Dve premijere, jedna publika

U Beogradskom dramskom premijera komada Borivoje Radakovića *Kaj sad?* (Šta sad?), u režiji Egon Savina. Radaković je rođeni Zemunac koji živi i radi u Zagrebu. *Kaj sad?* je, kažu, najgledanija predstava u Zagrebu, tekst nosi Marulovu nagradu. To je, objašnjava reditelj, komad koji se može igrati u bilo kom gradu bilo koje zemlje u tranziciji, duboko uzbudljiva priča koja govori o propasti porodice i nemogućnosti da pomognu jedni drugima. Sve tri generacije su zavisnici: najmlađa od heroína, srednja od bensedina a najstarija od alkohola. Miša Janketić posle 28 godina ponovo igra na Crvenom krstu, Ana Franić debutuje, tu su i Dubravka Mijatović, Mladen Andrejević, Nebojša Milovanović...

Iste večeri kad i *Kaj sad?* u BDP u „Bošku Buhi“ takođe premijera: Tolkinov *Hobit*, u režiji Kokana Mladenovića: 20 glumaca igra više od 30 uloga, raskošni kostimi Dragice Pavlović, scenografija Borisa Maksimovića, muzika Zorana Hristića. Spektakl.

Nekoliko dana kasnije ista priča: jedno veče, a dva događaja. U Narodno pozorište, samo dan posle premijere u Novom Sadu, stigao je Bihnerov *Vojcek*, u režiji, scenografiji i kostimografiji Bore Draškovića. U BDP premijerno je prikazana *Apologija neprijatelju* Jovana Popovića, u režiji Davida Putnika.

U Ateljeu – *Dvije* Tene Štivičić (režija Snježane Banović), u Zvezdari – *Pogled u nebo* Dejvida Hera (režija Ljiljane Todorović, s Vojislavom Brajovićem, Milicom Mihajlović i Radovanom Vujovićem), na sceni Peti sprat NP – monodrama Žike Lazića *Odlazak Knjaza Miloša*, s

Pedom Stanićem kao Milošem, u Pozorištu na Terazijama – *Ljubinko i Desanka* Aleksandra Popovića (režija Milenko Zablacanski, igraju Elizabeta Đorevska i Dragan Vujić). U NP prvi put nastupa Novosadsko pozorište/Ujvideki sinhaz sa sjajnim mjuziklom *Kosa*, na Sceni „Raša Plaović“ isto pozorište igra *Pac* Hamvaša. Dan-dva kasnije u nacionalni teatar stižu *Disko pigs* iz Srpskog narodnog pozorišta, i oni premijerno, pa u Pozorištu na Terazijama iz Valjeva *Koreni* Ćosića, u režiji Miroslava Trifunovića, predsjednika opštine Mionica, koji je diplomirao u klasi Miroslava Belovića.

Izuzev Dejana Penčića Poljanskog, pozorišnog kritičara, da li je još neko video sve te silne premijere?

Iz Užica do Beograda još nije stigla *Noć đeneral*, dramatičarica romana Vuka Draškovića koju je režirao Jovica Pavić, predstava najavljujivana kao zajednički projekat dva narodna pozorista, beogradskog i užičkog. Stvar su na svojim plećima izneli Užičani. Beograđani su se povukli, s obrazloženjem da – novaca nema. „Nisu bile u pitanju pare, niti odricanje od romana ili glumaca, već politički pritisak iza koga stoji ministar kulture, Branislav Lečić – tvrdi pisac. – On kao da živi u 1945. godini i razmišlja onako kako je Krcun tada razmišljao Ali, Krcun kao pobednik, mlad čovek, nije znao kuda vodi ta jednosmerna pamet. A

ovi, posle svih komunističkih zločina, vraćaju se se jednosmernoj pameti.“

Krila i snaga

Ima li još nešto novo? Novo je novo lice, lepa pojava, Hristina Popović, studentkinja glume koja je debitovala u Beogradskom dramskom kao Berenika u Smitovom komadu *Frederik ili Bulevar zločina*. Šta kaže mlada glumica, da li je čitala kritike? „Moje starije kolege, koje cenim, savetovale su me da na kritike ne obraćam pažnju, jer to je kao kad mladi konj kreće u galop pa ga ujedaju mušice. Ako se obazire na njih, nikad neće stići do cilja. To je tačno, ali ja ipak pročitam kritiku, pustim da prođe kroz mene, i iz toga uvek mogu nešto da naučim.“

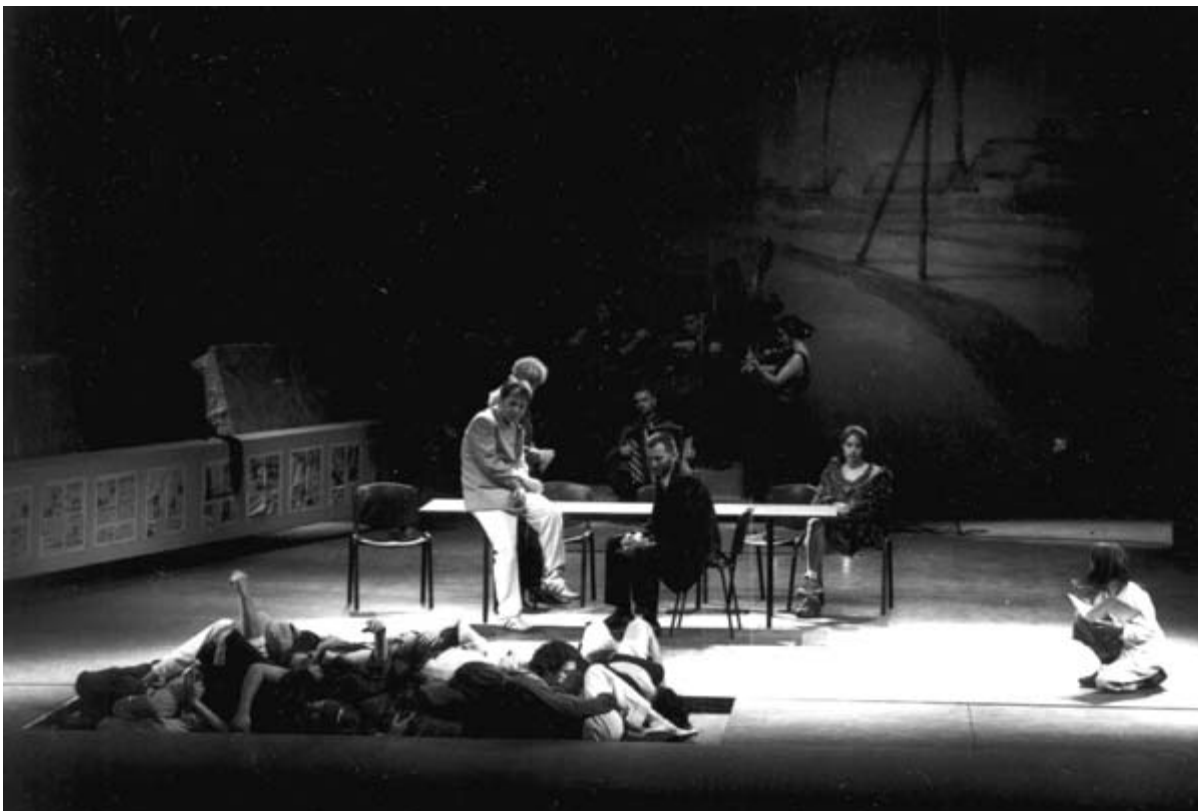
I Predragu Tasovcu su, verovatno, pre 60 godina kada je u komadu Hajnca Kubijera *Sto miliona dolara* (u režiji Jovana Geca) stupio prvi put na daske nacionalnog teatra, iskusni glumački vukovi govorili da ne obraća pažnju na kritičarske mušice. Da li je čitao kritike ili nije, nije ni bitno: 6 decenija umetničkog rada proslavio je na sceni na koju je prvi put kročio, kao Firs u Čehovljevom *Višnjiku*.

Feda Stojanović, glumac Ateljea 212, ove godine slavi 30 godina rada, ali – neće slaviti. On ne govori o kritici, već o

nečem drugom: „Priče o tome kako imamo mnogo dobrih glumaca i dobrih reditelja su mitovi. Uopšte nemamo mnogo dobrih glumaca, strogo uzev – u celoj zemlji ih ima 20-ak.“ Stojanović o glumcima, a Vesna Čipčić o zvezdama: „Dok je

ova zemlja bila veća, bila je i veća konkurencija pa su i zvezde bile većeg formata. Srećom, još kao sasvim mlada glumica, igrajući u filmu Pitera Justinova *Mehmed*, osetila sam se kraljevski i gospodski zbog uvažavanja neophodnog u

ovom poslu. Da to tada nisam osetila, verovatno nikad ne bih imala pravi reper u ovom poslu. Poštovanje i visok profesionalni nivo glumcu daju krila i snagu.“ Da li samo glumcu?

Događaj meseca: premijera *Rodoljubaca* u novootvorenom JDP

NAGRADE ZA JAGOŠA MARKOVIĆA

Crstice iz pozorišnog života

Priznanje povodom aprilskog praznika *Dani Beograda* – godišnju nagradu za značajna ostvarenja u oblasti teatra – dobio je Jagoš Marković za režiju *Skupa* u JDP. *Skupa* je pobedio i na 10. Međunarodnom festivalu malih scena u Rijeci, a dobio je i nagradu „Mija Aleksić“ kao najbolja predstava na 32. Danima komedije u Jagodini, dok je Marković dobio „Čurana“ za režiju.

Retrospektivna izložba *Miodraga Tabačkog* održana je u paviljonu „Cvijeta Zuzorić“. Autor je izjavio da je izložba napravljena koliko za posmatrača toliko i za njega samog, jer smatra da je posle 30 godina rada i 300 predstava pravi trenutak da se „podvuče crta“ i sagleda dokle je doveo svoja interesovanja. Na izložbi je kroz idejna rešenja, skice i realizovane scenografije i kostime obuhvaćeno 100

predstava. U pripremi je monografija o Tabačkom koju piše istoričar umetnosti Gordana Popović Vasić.

U Narodnom pozorištu u Somboru bila je premijera *Majstora i Margarite* Bulgakova u dramatičarici i režiji *Kokana Mladenovića*, a počele su i probe komada *Nigde nikog nemam* Edvarda Bonda u režiji *Radoslava Milenkovića*.

Ujvideki sinhaz učestvovao je s predstavom *Pac* na Festivalu savremene drame u Budimpešti, u Talija teataru, gde je izveo i predstavu *Ružičasta smrt*. Predstava *Pac* gostovala je i u Temišvaru i, konačno, u Beogradu.

Pozorište „Slavija“ zabeležilo je u aprilu stoto izvođenje *Tajne plave ptice* Stevana Koprivice u režiji Milana Karadžića i čak 150. izvođenje *Tri boje*

duge Radoslava Pavlovića u režiji Jovice Pavića.

Pozorište „Pinokio“ osvojilo je na bugarskom nacionalnom lutkarskom festivalu „Mihajl Ljasnik“ u Jambolu specijalnu nagradu za *Uspavanu leptoticu*. „Pinokio“ od početka maja ponovo igra na svojoj matičnoj, kompletno renoviranoj sceni.

Lutkari Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“ iz Zrenjanina učestvovali su na Međunarodnom festivalu pozorišta za decu „Magična zavesa“ u Trgovištu (Bugarska) s predstavom *Carski pevači*.

Kruševačko pozorište gostovalo je s predstavom *U mreži* u Ukrajini, ali su ipak odbili da učestvuju na 39. Susretima profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić“ u Pirotu, zahtevajući da se izvrši selekcija predstava koje se takmiče.

U Kanadi je osnovana neprofitna kulturna korporacija *Srpski teatar u*

Otavi, u čijoj organizaciji će, u okviru promovisanja prve pozorišne sezone, u junu premijerno biti izvedeno Nušićevo *Sumnjivo lice*. Uz Odbor direktora, teatom rukovodi reditelj Dimitrije Stanišić.

Izraelski koreograf i igrač Emanuel Gat gostovao je u BDP-u s monobaletom *A Local Recital*, nagrađenim na Izložbi igre u Tel Avivu.

Dah teatar se vratio s višemesečne turneje u SAD i gostovanja u Brizbejnu na festivalu Magdalena Australia. Plavo pozorište izvelo je u Lajpcigu predstavu Nenada Čolića *Sarkastikus – Rodenje virusa*, kao uvod u festival MANOVR – play Serbia, koji se održava na jesen.

U Bifeu teataru premijerno je izvedena koreografska predstava *Lift* Čarnija Đerića i Isidore Stanišić. Aprilske premijere bile su i u Kraljevu – *Gospodin Foka* Gordana Mihića u režiji Aleksandare Kovačević, Pirotu – *Glupaci* Nila Sajmona u režiji Anje Suše i *Guraj* (Push up) Ronalda Šimelpteniga u režiji Ivane Vujić.

U Beogradskom dramskom je ponovo, posle skoro godinu dana pauze, izvedena kulturna predstava *Harold i Mod* s Tatjanom Lukjanovom u glavnoj ulozi.

Sledeći projekat Pozorišta „Boško Buha“ je *Čarobna je stvar da se pravi dar-mar* u režiji Jagoša Markovića.

Na sceni Pozorišta mladih u Novom Sadu izvedene su Ženeove *Sluškinje* kao kolektivna režija Vesne Ždrnje, Lidije Stevanović i Tijane Maksimović.

U Gete institutu premijerno je prikazana predstava Karla Falentina *Posebna pozorištu* u prevodu i režiji Petra M. Teslića, koja će se izvoditi i u Novom Sadu i Kragujevcu.

Beton hala teatar, Fakultet dramskih umetnosti i Gete institut pokrenuli su projekat *Savremeni nemački autori* u okviru kojeg će u junu biti izvedene drame *Paraziti* Marijusa fon Majenburga u režiji Anje Suše i *Guraj* (Push up) Ronalda Šimelpteniga u režiji Ivane Vujić.

U Centru lepih umetnosti „Gvarnerijus“ izvedena je premijera monodrame *Ispovest pletilje čarapa* autora i reditelja Slobodana Ž. Jovanovića, u kojoj igra i peva Jadranka Nanić, Teatar „Kult“ je izveo komediju *Alo, bre, alo* po tekstu

Izložba u Muzeju pozorišne umetnosti: Desu Dugalić, glumica

Saše Pantića i Vlastimira Gligorijevića u adaptaciji i režiji Velimira Mitrovića.

U Beogradu je gostovao i Centar za kulturu Pančevo s predstavom *Kući* Ljudmile Razumovske u režiji Jasmine Večanski.

Iz štampe je izašla antologija pod naslovom *Estetika lutkarstva*, čiji je autor Radoslav Lazić.

Glumac Milan Mihailović Cici je objavio svoj pesnički prvenac *Srce i druge pesme*.

U Muzeju pozorišne umetnosti postavljena je izložba o dramskoj umetnici i piscu Desu Dugalić. Autor je kustos Aleksandra Milošević, a održano je i veče posvećeno osamdesetogodišnjici od rođenja reditelja, pisca, dramatičara, upravnika pozorišta i jednog od osnivača Televizije Beograd Radivoja Lole Đukića.

Profesor Dragan Klaić je, na poziv Ministarstva kulture Srbije, održao u Beogradu nekoliko predavanja i radnih sastanaka s direktorima pozorišta i kulturnih centara.

Prema nedavno objavljenoj anketi, 64 % građana uopšte ne ide u pozorište, a 18 % ide ređe nego jednom godišnje. Samo 3,5 % anketiranih izjavilo je da u pozorište ide jednom mesečno ili češće.

U Zaječaru je preminuo prvak tamnošnjeg pozorišta, penzionisani glumac, Nenad Ciganović. Rođen 18. maja 1935. u Bjelovaru, Ciganović je od 1961. član zajačarskog Narodnog pozorišta. (Servis „Ludus“)

RŠUM BIRA PREDSTAVE

Deveti pozorišni festival predstava za decu, Festić, biće održan u novom terminu

Razlozi zbog kojih je do nedavno jedini dečji festival u Srbiji promenio termin održavanja, mahom su komercijalne ali dobrim delom i „pozorišne“ prirode. Tokom razrade ovogodišnje koncepcije Festivala organizatori su se suočili s nekoliko problema: kraj maja, standardan termin Festića, bio je pretrpan pozorišnim manifestacijama, festivalima, reprizama festivala, premijerama i sl. S druge strane, mnoga pozorišta za decu do termina zaključenja selekcije za Festić nisu završila predstave koje bi ih valjano reprezentovale. Tome treba dodati i ekonomski momenat. Naime, Festić nije doterala država; sam se finansira, a veliki procenat marketinških kampanja kompanija čiji su proizvodi namenjeni deci, koncentrisan je u poznu jesen i pred Novu godinu. Otuda je zaključeno da je novembar najbolji termin i tržišno i pozorišno.

„Otvarač“ 8. Festića, B. Milićević (Foto: Đ. Tomić)

Aktuelna teatarska produkcija za decu ne može da se uklopi u toliki broj sličnih manifestacija, a specifični, originalni festivali podižu rejting kulture svake zemlje. Zato, uprkos najezdi festivala – sada i onih za najmlađe – Festić nastoji da zadrži vlastitu fizionomiju. Pa ipak, svoj deveti rodendan Festić će proslaviti s novim strateškim partnerima i u donekle izmenjenoj umetničkoj i marketinškoj koncepciji.

Selektor ovogodišnjeg Festića je Ljubivoje Ršumović.

Aleksandra Jakšić

SCENOGRAFI NE BIRA, NJEGA BIRAJU

Miodrag Tabački: Svima nam se čini prirodnim da je scenografija deo predstave, ali to se često ne vidi u rezultatu. Gledajući predstave kod nas, a i u drugim sredinama, zaključujem da se ljudi koji potpisuju scenografiju bave nečim čime meni ne bi palo na pamet da se bavim i što uopšte ne smatram scenografijom

Zorica Pašić

Kako ste? Sad sam već dobro. Zadoljno, radno i kreativno. Bilo mi je zaista dragoceno što sam smogao snage da pokažem, prvenstveno sebi, ono što sam radio 30 godina. Retrospektivna izložba uvek izaziva pomešana osećanja. Sad je moj izbor pred mojim očima, pred očima publike a i kritike. (Retrospektivna izložba scenografije i kostimografije u Paviljonu „Cvijeta Zuzorić“, 24. IV – 19. V, povod je ovom razgovoru.) Bilo je potrebno da vidim šta sam uradio i procenim mogu li tako i dalje. I što je još značajnije: da izaberem radove koji će moći jedni druge da podnesu u galerijskom prostoru. Od nekih predstava sam odustao, pošto bi zahtevale separe, a i stilski se razlikuju od ostalih. Izložba mora biti koherentna vizuelna celina. *Pučini*, recimo, bilo bi mesta na svakoj mojoj izložbi, ali bi se teško uklopila, i koloristički, i konceptualno, i pozorišno. Ima dosta takvih stvari koje ću, možda, jednom sakupiti i izložiti. Ne mislim da sam mnogo star i umoran, ali jedno sam završio: sabiranje radova od početaka. Retrospektiva – više ne.

Zar sa svakom predstavom ne počinjete od početka?

Svaka predstava je kao pravi početak, čak i kad se radi isti tekst, ali s

drugim čitanjem, u drugom kontekstu i u drugom kreativnom timu.

Kakav je bio prapočetak?

Prapočetak je bio 1973. s Ljubišom Ristićem u zrenjaninском pozorištu „Tosa Jovanović“, sa Šoovim *Nikad se ne zna*. Tačno pre 30 godina. Zapravo, moji pozorišni počeci su tamo dokle mi seže pamćenje. Pozorišta sam počeo da se igram čim sam video nekoliko priredbi, ili predstavu ili dve. Pozorište me je privlačilo, privlačile su me likovne umetnosti... Sad vidim da je moj put bio vrlo određen, mada sam dosta eksperimentisao pre no što sam se odlučio da scenografija bude moj poziv. Taj put je vodio kroz godine provedene u slikanju i crtanju, kroz razne sekcije, a sve sa željom da se upišem na Likovnu akademiju. Put je vodio i kroz glumu: kao dečak odigrao sam niz uloga i u amaterskim društinama i u pozorištu. Onda je došao Arhitektonski fakultet. Arhitektura je vrlo bitna i povezana je s ovim što danas radim. Stigao sam već do polovine studija arhitekture, polagao ispite, i – konkurisao za Akademiju primenjenih umetnosti. Upisao sam kostimografiju. Kad sam diplomirao na Arhitektonskom, promenio sam odsek i prešao na scenografiju.

Preko Male Krsne

Šta je presudilo?

Prepoznao sam u sebi temperament koji u arhitekturi, verujem, nikad ne bi mogao da bude zadovoljen. Shvatio sam da svoja rešavanja moram realizovati i videti u roku od dva ili tri meseca, makar bila u kartonu i papiru. Arhitektura traži vreme: od projekta do realizacije prođu godine. A ja sam spreman da se dovijam s raznim materijalima, i „lažem“, samo da bih svojoj zamisao video ostvarenu što pre, hitno!

Ime se, ipak, ne stiče „pod hitno“?

Ne. Meni je trebalo dosta vremena. Do scenografije sam došao preko Male Krsne, a do imena nisam stigao kao u pričama. Nije bilo dobre vile, ali nije bilo ni mukotrpano. Počeo sam, rekoh, s Ristićem, u provinciji. Sledeće godine zvali su me u Osijek, a u Beogradu sam prvu predstavu, u Beogradskom dramskom, radio 1976: *Zaveru* Velimira Lukića, s Vidom Ognjenović. S 5 predstava zaredom već u sledećoj sezoni uočen sam kao elementarna nepogoda. Ali, prethodno sam imao slovenački debi, na Sterijinom pozorju, s predstavom *Igrajte tumor u glavi ili zagađenje vazduha* Dušana Jovanovića, u režiji Ljubiše Ristića. S istom predstavom debitovao sam na Bitefu... To nije loš put. Dobro je proveriti se po manjim sredinama, i još nešto naučiti uz ono „kupljeno“ u školi.

Sećam se vašeg prvog dolaska na Pozorje i žarke želje da dobijete Sterijinu nagradu.

Sterijinu nisam dobio, ali sam dobio nagradu Udruženja likovnih i primenjenih umetnika i dizajnera Vojvodine i, koliko se sećam, nagradu ULUPUDS-a. U onoj Jugoslaviji svi smo, mi pozorišnici, ne samo ja, priželjkivali da dobijemo Sterijinu nagradu, i načekali se je. Konkurencija je bila velika, a i odličja za scenografiju i kostimografiju deljena su da bi se uspostavila neka ravnoteža, da ne kažem da su služila za potkusurivanje. Dobio sam u to vreme četiri Sterijine nagrade, ali mi je bar toliko puta bila uskraćena. Ne bih se uobrazio da sam dobio sve što mi je pripadalo. Uvek su nagrade za predstave u celini, rediteljske i glumačke, deljene između Beograda, odnosno Jugoslovenskog dramskog, Slovenaca i Hrvata, dok najviše nagrada za kostimografiju imaju Makedonci, a za scenografiju Bosna i Hercegovina! Da se zapitam: zašto nisam nagrađen za *Pučinu*, *Šopaloviće*, *Rodoljupce*? Zašto nagradu nisam dobio za *Pučinu*? Poručeno mi je da sam još mlad!

Da li vam je i sada, u zrelih godina, značajno da odete na Pozorje?

Ne čekam više Pozorje s nestrpljenjem. Sve sam predstave već video, nema iznenađenja.

Nikad mi nije dosta

Kao vaš izuzetan kvalitet ističe se da scenografiju shvatate kao deo predstave. Zar može drukčije?

Svima nam se čini prirodnim da je scenografija deo predstave, ali to se često ne vidi u rezultatu. Gledajući predstave kod nas, a i u drugim sredinama, zaključujem da se ljudi koji potpisuju scenografiju bave nečim čime meni ne palo na pamet da se bavim i što uopšte ne smatram scenografijom. To su, često, neki estetizovani prostori koji ne odgovaraju

ni na jedno pitanje na koje bi scenografija morala da odgovori.

Taj stav ste izgradili saradjujući s Ljubišom Ristićem i Dejanom Mijačem, s kojima ste radili najčešće, pa s Egonom Savinom, Nikitom Milivojevićem, Milošem Lazinom, Kokanom Mladenovićem...

Svi ti reditelji očekivali su od mene nešto što su znali da imam. Kod drugih su tražili nešto drugo. Pretpostavljam da

Zadovoljno, radno i kreativno: Miodrag Tabački (Foto: Vesna Pavlović)

me nisu uzimali jer sam dekorativna persona, već zato što od mene očekuju ureden rezultat. Scenograf ne bira, njega biraju.

Biraju vas, može se primetiti, i mladi reditelji?

Biraju, i osećam se čak nelagodno, pošto su mnogi od njih bili moji studenti na Fakultetu dramskih umetnosti, među njima i Kokan Mladenović. Ponekad se nelagodno osetim pri pomisli da sam ja njih, učeci ih, usmeravao direktno ka sebi. Od dramaturga i glumaca ne osećam nelagodu: oni o scenografiji na fakultetu ne slušaju ni pet minuta!

Kako stoji s novim scenografskim imenima?

Scenografija je elitistička profesija, puno zahteva, a ljudi nisu spremni da investiraju u sebe više no što moraju. Sklon sam i da verujem da se neki specifični talenti rede pojavljuju. I dalje mislim da se u školama ne uči dovoljno, ni na pravi način. Ali, shvatio sam da je nemoguće pronaći pravi sistem i pravu školu, zato što je scenograf kompleksna profesija. Ja i dalje osećam potrebu da se školujem i usavršavam, da učim. Mogao sam završiti još pet akademija s različitim vizurama na scenografiju i kostimografiju – nikad ne bi bilo dosta!

Profesor ste na FDU, predajete na dva univerziteta u Americi i na jednom

u Engleskoj. Radite li svuda na isti način?

Ne. U Americi radim sa studentima scenografije i kostimografije. Na FDU moji studenti su budući reditelji, i nemam ni zadatak ni ambiciju da od njih pravim scenografe, već ih obučim da scenografiju i kostimografiju koriste u predstavama, da saradjuju sa scenografima i kostimografima i znaju šta od njih da traže i očekuju, da umeju s njima da komuniciraju i čitaju njihove skice. Desi se da neki moji studenti malo „preuče“ moj predmet te kasnije postaju sami sebi i scenografi i kostimografi. Tu su mi osećanja ambiva-

letna: da li da budem ponosan kao pedagog ili surevnjiv kao kolega? Nemam ništa protiv ljudi koji su kompletni autori, ali sam malo sumnjičav: nisam siguran da je reč o renesansnim tipovima, koliko sam uveren da je reč o velikim gladnicama!

Gladnicama na slavu ili na novac?

Kako kad.

Ni više, ni manje

Priča se da vas dekorateri baš ne obožavaju.

Gde ima dima, ima i vatre. Postavljam velike zahteve pred sve, ali i pred sebe. Ne mislim da komplikujem, a možda tako izgleda nekome ko moju zamisao treba da realizuje. Kod nas je već komplikovano kad se traže tačnost i preciznost. Od drugih ne tražim ništa više nego od sebe.

Priča se i da upravnici pozorišta ratuju s vama kad predstave s vašim scenografijama treba da gostuju.

Posredi je lokalna potreba da pozorišna predstava zadovolji i malu i veliku scenu, i Sava centar i gostovanje u provinciji, i igranje u školi i na livadi, da stane u kofer i u putnu torbu. Naravno da se iznerviram i poludim kad predstava ode na gostovanje s pola dekora, a da me

Preplatite se na
LUDUS

Godišnja pretplata za SRJ - 500,00 din.

Dinarski tekući račun:
Savez dramskih umetnika Srbije

255-0012640101000-92

(Privredna banka Beograd A.D.)

NOVO!

PRIMAMO PRETPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja pretplata - 15,00 EUR.

Devizni žiro račun:

5401-VA-1111502

(Privredna banka Beograd A.D.)

KORAK NAPRED, DVA KORAKA NAZAD

Nastavak priče iz februarskog „Ludusa“, a na temu problema nametnutih umetničkim udruženjima u nastojanjima da zaštite zakonska prava članova, samostalnih umetnika i funkcionisanja samih organizacija

Dragoslav Krnajski

Paralelno s aktivnošću koja je bila usmerena ka Ministarstvu kulture, komunicirali smo i sa Sekretarijatom za kulturu grada Beograda, od koga je zatraženo da primi na razgovor delegaciju predstavnika umetničkih udruženja radi informacije o realizaciji Zaključaka Izvršnog odbora Skupštine grada Beograda od 23.12.2002. i saradnje na pripremi nove Odluke o plaćanju doprinosa za zdravstveno, penzijsko i invalidsko osiguranje samostalnih umetnika. Zahtev je ponovljen više puta – i dopisima i usmeno.

Umesto saradnje, naknadno smo došli do saznanja da je nova Odluka pripremljena i da će biti usvojena na sednici Skupštine grada 21.03.2003. Zatražili smo da nam gradski Sekretarijat za kulturu dostavi predlog pomenute Odluke i dobili odgovor da je na nivou Sekretarijata dogovoreno da se ne izade u susret našem zahtevu. I pored ovog skrivenog (suprotno od transparentnog) pristupa, umetnička udruženja su na sastanku 20.03.2003. razmotrila predlog teksta Odluke i dan pred usvajanje o svojim stavovima obavestila Skupštinu grada, Sekretarijat za kulturu i javnost. Ti stavovi su sledeći:

1. Pomenuta Odluka je suprotna važećim zakonskim propisima i ustavnim načelima o ravnopravnosti samostalnih umetnika s ostalim zaposlenim građanima. Odlučeno je da se podnese zahtev Ustavnom sudu Republike Srbije za ocenu ustavnosti i zakonitosti, uz donošenje privremene mere odlaganja njene primene do konačne odluke tog suda.

2. Udruženja su, pre donošenja ove Odluke, ukazala da se Odlukom praktično bitno i administrativno ograničava institut samostalnog umetnika i postavljaju veoma restriktivni uslovi koji onemogućavaju njihov dalji umetnički i stvaralački rad i doprinos razvoja kulture u celini. Uspostavljanje statusa samostalnog umetnika od početka je, i kroz plaćanje doprinosa za penzijsko, invalidsko i zdravstveno osiguranje iz budžeta, najracionalniji i najcelishodniji model regulisanja ovog pitanja.

Samostalni umetnici ostvaruju programe u institucijama kulture (pozorišta, filmske kuće, izdavačke kuće, koncertne dvorane, galerije, radio i televizija, kulturno umetnički centri...) kao što to čine i zaposleni umetnici u tim institucijama. Po osnovu umetničke produkcije i rezultata umetničkog rada, samostalni umetnici imaju ustavno i zakonsko pravo na plaćene doprinose za PIO i zdravstvenu zaštitu. Na osnovu navedenog umetničkog rada, samostalnim umetnicima se utvrđuje svojstvo po kriterijumima i uslovima propisanim pravilnicima umetničkih udruženja, donetim u skladu sa Zakonom o samostalnom obavljanju umetničke ili druge delatnosti u oblasti kulture.

Godišnja umetnička produkcija određuje broj samostalnih umetnika i ne može se administrativnim kvotama, a pogotovo ne na osnovu unapred planiranog

budžeta, određivati taj broj, jer se time onemogućava i ograničava svaka dalja smisljena umetnička i kulturna delatnost.

Ovom Odlukom najviše su pogođeni najmlađi samostalni umetnici. Njom se po prvi put na nedemokratski način umetnici odstranjuju iz učešća u Komisiji koja je do sada odlučivala o tome.

Neprimereno je donošenje ove Odluke koja je u suprotnosti s perspektivom rešavanja ovog pitanja u odnosu na sistemske zakone koji su u pripremi i u odnosu na preporuke Evropske Unije o vođenju kulturne politike.

3. Umetnička udruženja će izdavati uverenja o statusu samostalnog umetnika da umetnici ne bi propustili rokove predviđene Javnim pozivom i pružile pravnu zaštitu samostalnim umetnicima u ovom postupku.

I pored ovog upozorenja, Skupština je usvojila neznatno izmenjen tekst Odluke, koji ni u ovom momentu nije dostavljen udruženjima, već smo sačekali njeno objavljivanje u „Sl. listu grada Beograda“. Povodom teksta objavljene Odluke, umetnička udruženja su održala 02.04.2003. sastanak, formulisala dva Saopštenja i dogovorila se o predstojećim koracima: organizacija konferencije za novinare, podnošenje zahteva Ustavnom sudu Republike Srbije za ocenu ustavnosti i zakonitosti pomenute gradske Odluke (zahtev koji su potpisala sva umetnička udruženja podnet je Ustavnom sudu RS 22.04.2003) i zakazivanje sastanka s gradonačelnicom Beograda, a s obzirom na to da je potpisnik sporne Odluke.

Od Ustavnog suda je zatraženo da navedenu Odluku stavi van snage do donošenja konačne ocene Suda.

U zahtevu Ustavnom sudu je ukazano na koji način je povredeni Ustav u delu koji govori o ravnopravnosti građana. Ovo se posebno odnosi na primenu imovinskog cenzusa samo za samostalne umetnike. Naime, u osporenim alinejama gradske Odluke navedeno je da samostalni umetnici koji ostvare veći prihod od prosečne godišnje bruto zarade na nivou Beograda, ili poseduju nepokretnu imovinu (pored stana ili kuće u kojoj živi) ili član njegovog domaćinstva, ne mogu ostvariti pravo na plaćene doprinose za PIO i zdravstveno osiguranje. Neprihvatljivo je i da se zavisno od sredstava predviđenih budžetom Grada prioritet daje umetnicima s dužim stažom, jer se time ovo pravo uskarćuje najvećem broju mladih stvaralaca. Osporenim gradskom Odlukom praktično se uvodi princip da je plaćanje doprinosa za PIO i zdravstveno osiguranje samostalnih umetnika socijalna kategorija, a ne pravo stečeno po osnovu umetničkog rada. Osim toga, neprihvatljivo je i da ukupan godišnji prihod građana u prethodnoj godini uslovljava ostvarivanje prava u tekućoj godini, jer prihodi samostalnih umetnika nisu stalni.

U ovom periodu Sekretarijat za kulturu Beograda je dostavio udruženjima mišljenja republičkih ministarstava

za socijalna pitanja i za finasije. Ta mišljenja ne obuhvataju celoviti zakonski okvir u kome se realizuje plaćanje doprinosa za osiguranje samostalnih umetnika.

Pored Saopštenja koje se odnosilo na Odluku, udruženja su objavila i Saopštenje kojim se od Ministarstva kulture zahteva da obustavi proceduru kojom se u Skupštini Srbije vrši izmena Zakona o samostalnom obavljanju umetničke ili druge delatnosti u oblasti kulture. Ta izmena bi bila suprotna stavovima koja su iznela udruženja: da se ne ulazi u parcijalne izmene navedenog Zakona do donošenja celovitih zakonskih rešenja u sferi kulture, jer je izmenom predviđeno nepotrebno i neracionalno „cepanje“ nekih umetničkih udruženja.

U vezi s gore pomenutom gradskom Odlukom o plaćanju doprinosa za osiguranje samostalnih umetnika, Sekretarijat za kulturu je objavio prvi Javni poziv (konkurs) samostalnim umetnicima (1. i 2. IV), pa ga poništio i objavio novi 7. IV, s rokom prijavlivanja do 9. V. U tom periodu Sekretarijat nije pokazao spremnost na bilo kakav vid saradnje s umetničkim udruženjima. Kroz ponižavajuće prijavne procedure prošlo je oko 1.400 umetnika, te je Sekretarijat uspeo da postigne cilj da za 10% smanji broj samostalnih umetnika u odnosu na prošlu godinu. Verovatno je isto toliko samostalnih umetnika odbijeno konfuznim informacijama angažovanih službenika prilikom obaveštavanja umetnika o uslovima za sticanje prava na plaćanje doprinosa za osiguranje. Tekst prijavnog lista (izjave) koji su umetnici potpisivali u nekoliko segmenata je u suprotnosti s Odlukom i na to smo ukazali i Sekretarijatu i javnosti. Petnaest istaknutih umetnika – predstavnika udruženja – zatražilo je i sastanak s gradonačelnicom Beograda, gospodom Hrustanović, kao potpisnikom sporne Odluke; sastanak je prvo zakazan za 8. V, pa odmah otkazan na neodređeno vreme. Dakle, nije bilo spremnosti da se saslušaju argumenti i sagleda štetnost donete Odluke za buduću rad samostalnih umetnika Beograda.

S druge strane, sastanci u Ministarstvu kulture su, posle opravdano otkazanog susreta 13.02.2003. posle atentata na premijera Đinđića, zakazivani pa otkazivani još u dva navrata, što najpre ukazuje na neorganizovanost Ministarstva, ali i na odnos prema umetničkim udruženjima. Konačno je poslednji sastanak realizovan 08.05.2003, nakon 3 meseca od poslednjeg susreta, a gotovo 6 meseci od donošenja odluke Ministarstva o ukidanju finansiranja rada umetničkih udruženja. Utisci predstavnika udruženja s tog sastanka bili su veoma nepovoljni, jer umesto da se načini korak napred u rešavanju nagomilanih problema u odnosu na finansiranje, shvatili su da obe strane stoje na istim pozicijama iz decembra prošle godine, iako je na prethodnom sastanku (13.02) bilo dogovoreno nastavljanje finansiranja udruženja u prelaznom periodu. Sastanku su u ime Ministarstva prisustvovali predsedavajući Milosav Marinović, zamenik ministra kulture, Slobodan Macura i Dimitrije Tadić. Zatraženo je da Ministarstvo realizuje akontaciono plaćanje za redovan rad udruženja, tj. dostavi odluku o tome kao pozitivan znak poštovanja prethodno postignutog dogovora.

Koordinacioni odbor 14 umetničkih udruženja održao je 13.05.2003. u Umetničkom paviljonu „Cvijeta Zuzorić“ sastanak na kome je učestvovao i predstavnik Ministarstva kulture i medija.

Sastanak je organizovan povodom zastoja oko realizacije dogovorenog učešća Ministarstva u finansiranju redovnog rada republičkih umetničkih udruženja u prelaznom periodu. Neposredno pred održavanje sastanka stigao je dokument – odluka ministra kulture, u kome je navedeno da će Ministarstvo, u skladu s važećim zakonskim rešenjima, obezbediti određena sredstva umetničkim udruženjima za potrebe izvršavanja njihovih redovnih aktivnosti u toku prilagođavanja novim uslovima delovanja udruženja i

to za prelazni period koji podrazumeva celu 2003, tj. za planiranje i izvršavanje aktivnosti koje se odvijaju u kontinuitetu tokom cele kalendarske godine.

Pomenutom odlukom Ministarstvo je nakon 6 meseci učinilo korak ka približavanju konačnom rešenju problema (opstanak umetničkih udruženja) koji je bio aktuelan krajem prošle godine i okupio je umetnička udruženja Srbije. Predstoje susreti predstavnika udruženja i Ministarstva na kojima će se pronalaziti buduća rešenja nagomilanih problema umetnika i njihovih staleških i strukovnih organizacija.

(Autor je koordinator 14 umetničkih udruženja Srbije)

MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević
cena: 400 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priredile:
mr Ksenija Šukuljević - Marković
i Olga Savić
cena: 400 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 400 dinara

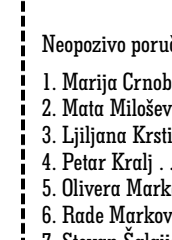
OLIVERA MARKOVIĆ

Priredio Feliks Pašić
cena: 400 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priredio Petar Marjanović
cena: 400 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 400 dinara

PETAR KRALJ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 400 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 400 dinara

MIRA BANJAC

Priredio Zoran Maksimović
cena: 400 dinara

PORUDBENICA

Neopozivo poručujem pouzećem sledeća izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije:

1. Marija Crnobori		primeraka
2. Mata Milošević		primeraka
3. Ljiljana Krstić		primeraka
4. Petar Kralj		primeraka
5. Olivera Marković		primeraka
6. Rade Marković		primeraka
7. Stevan Šalajić		primeraka
8. Mira Banjac		primeraka
9. Vlastimir Đuza Stojiljković		primeraka

Poručene knjige i PTT troškove platiću poštaru prilikom preuzimanja

Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 631 464, 631 522, 631 592;

PROJEKAT BOGAT IZAZOVIMA

Premijera komada *Appendix ili Osmeh nakaze* (objavljen 1997) Miomira Petrovića, a u režiji Boška Đorđevića, održaće se 11. VI na sceni „Gvarnerijus“

Aleksandra Jakšić

Miomir Petrović je napisao komad s istorijskom podlogom u kojem su glavni likovi spisateljica Margaret Diras i novelist i nemački oficir Ernst Jinger. Radnja drame se dešava tokom Drugog svetskog rata u Parizu, kada Dirasova pokušava da spasi svog nevenčanog supruga Jevrejina iz zarobljenštva. Pored nje, tu su i budućni predsednik Francuske, Fransoa Miteran i dramski pisac Žan Žirodu. I, kako autor kaže na početku komada, pošto su lica ove drame istorijski realne ličnosti svaka netačnost njihovih biografija je veoma namerna. Naslovne uloge tumače Goran Šušljik i Dubravka Kovjanić, a tu su i Ivan Tomić, Vladislav Mihailović i Ivana Jovanović. Petroviću će ovo biti prva premijera, Đorđeviću diplomatska predstava (student je Akademije umetnosti BK u klasi profesora Nikite Milivojevića i Anite Mančić).

Laži, laži...

„Lažemo godinama, i to mi smeta. Od Volta Diznija naovamo lažemo decu da ljubav uvek pobeđuje, da postoje dobri i

loši, heroji i antiheroji. Stvaramo binarnu sliku sveta, sačinjenu od nula i jedinica. Pritom, niko ne kaže da između crne i bele leži ceo spektar boja, da se arhetipska borba između dobra i zla zapravo odvija unutar svakog pojedinca. Baš zato (umetnost je tesno povezana s rečju *sve*) progutao sam Mišine likove, sveobuhvatne, sukobljene i kompletne. Otuda je priča autentična: da su se kojim slučajem ovi likovi sreli u realnosti, moglo bi se odigrati upravo ono što se odigrava u predstavi, koja briše tanku liniju između stvarnosti i stvaralačke fikcije”, objašnjava reditelj razloge zbog kojih se odlučio za komad, i dodaje: „Kulise Petrovićeve priče, jeziva tekstura Drugog svetskog rata koja likove baca u okruženje sveprisutne smrti, gladi i deportacija, uklanja racionalne barijere ljudske svesti i priču čini čas lepršavom i duhovitom, čas morbidnom i tvrdom. Kao najveći poznavalac psihologije Margaret Diras, Miomir me je svojim tekstom, koji me za revere uvukao u priču, naveo da pročitam u dahu nekoliko dela ove spisateljice, kontroverzne i emotivno svesne. Gomilom specifičnih pitanja i tema koje komad nudi – od emotivnih težnji, krahova, do pitanja patriotizma,

izdaje, režimske cirkularnosti – komad je ostao dosledan u pokušaju da spoji umetnost i – sve.“

Lik Miterana tumači Vladislav Mihailović: „Prihvatio sam da igram prevashodno zbog teksta. Veliki mi je izazov da igram istorijsku ličnost, iako je Mišina priča originalna i izmaštana. Jedino je od istorijskih fakata pouzdano da su se Diras, Miteran i Žirodu poznavali. Posle duže vremena na našoj pozorišnoj sceni će se pojaviti tekst koji nema veze sa stvarnošću i govori o stvarima o kojima bi pozorište trebalo da govori – o emocijama. Iako je komad zasnovan na odnosima međusobne koristi, u suštini govori o ljubavi. A svi likovi su žrtve situacije, tj. rata. Protivtežu mom liku čini Žirodu. Njih dvojica su predstavnici dva stava iako su intelektualno slični. Miteran je nervozan, nije paničar, deluje uplašeno a nije, realno razmišlja i ne pravi greške koje bi Žirodu pravio. A tačka oko koje se sve vrti je Margaret. I Fransoa je bio zaljubljen u nju, mada o tome saznajemo usput jer nema otvorenih scena ljubavi. Takođe, posle dve godine neigranja u mom matičnom pozorištu, ovakva saradnja mi je došla kao osveženje. Podela je praktično idealna jer svi veoma dobro komuniciramo, žanrovski nam odgovara ovo što radimo.“

Komercijalno, ali ne „tezga“

Ivan Tomić, igra Žirodua (lik koji po glumčevim rečima nema dovoljno snage da se suoči s promenama koje nosi

okupacija, te se gubi i umire), misli da je jako zanimljiv fantastičan susret dve persone kao što su Dirasova i Jinger i da ovakva situacija otvara gomilu mogućnosti za dramsku radnju ali i glumačku igru. Takođe, misli da je bitno da se rade ovakvi komadi, koji osim što govore o odnosima među ljudima koji se nalaze u pomejenoj situaciji, koketira s intelektualizmom. Ova podela razbija i klišeje da se mladi ljudi obično bave alternativnim pozorištem, jer ovde je, naprotiv, reč o realističnom konvencionalnom komadu.

Appendix je drama pisana drugačijim stilom. „Miša je još pre čitaćih proba pomenuo da je tekst literalan, što je inače teško za igru. Takav govor je teško opriroditi, ali kad uspeš onda je inspirativan za glumca. Volim kada su replike bogate, kada ima dosta umetnutih rečenica“, kaže Vladislav.

Čitaća proba *Appendixa*: G. Šušljik, V. Mihailović i I. Tomić (Foto: Marina Lešić)

ANA PONOVO MEĐU NAMA

Predstava koju smo rado gledali u Teatru poezije, ponovo je na sceni u Kući Đure Jakšića sa uvek brilijantnom Zoricom Jovanović kao Anči

Miška Knežević

U Atrijumu Etnografskog muzeja 28. III Zorica Jovanović je igrala Anu četrinstotinedeset-i-ko-zna-koji put. Prestala je odavno da broji. Odigrala je predstavu na radost stare publike, ali i novih gledalaca, i po njenom mišljenju bio je to lep susret s Anči koja je u svoje vreme osvajala publiku kroz tekstove Mome Kaporu u „Bazaru“. „Nisam mislila da obnavljam Anči jer volim da idem dalje i radim nove uloge.

Odigrala sam preko 400 predstava i 1981. smo završili s predstavama jer je Teatar poezije prestao da postoji. Očekivala sam novu Anči, da malo gledajući drugu glumicu. Nije se pojavila, a iz Etnografskog muzeja, gde sam igrala *Vrisak hrizanteme* su još jednu predstavu.

Da li ste o obnovi razgovarali s Kaporem?

Nikako nisam mogla da ga pronadem, neuhvatljiv je, ali mislim da će se

obradovati kad čuje da se predstava ponovo sam da odigram nekoliko predstava dobro pa ga onda pozovem da publici nešto i, kao što je znao u Teatru poezije. Istina, tamo je dolazio samo na jubilarne izvođenja.

Da li ste imali tremu ponovo izlazeći na scenu kao Anči?

Nemam tremu, ali sam izuzetno uzbuđena pre izlaska pred publiku. Čučala sam u Etnografskom iza stuba i nisam mogla ni sa kim da razgovaram. Toliko sam želela da izgovorim divne tekstove o tome kako više nema komšiluka od kojeg možemo u svakom doba da posudimo kafu, o rođacima, Adi... Ima ih toliko da sam morala da se koncentrišem da ne bi bilo predugo. Posle predstave se pokazalo koliko su ti tekstovi aktuelni. Scenografija je ista: stolica, Momin plakat, Anči koja u rukama drži ceo Beograd. U ovoj predstavi najvažnija je reč!

Monodrama s gostima

Reči Vaše Anči publika je veoma volela!

Tih godina je bilo sasvim novo, neobično da glumac uđe u publiku i učini da ona postane deo predstave. Tako da *Beleške* nikada nisam doživljavala kao monodramu. Publika ume da inspiriše svojim dolascima i reakcijama, ali ja ne radim monodrame da bih nešto radila. Mene mora tekst da inspiriše. Zato nemam mnogo monodrama. No, s Anči je bilo drugo. Kupovala sam „Bazar“ redovno i pre no što je nastala predstava, i mislila sam: Bože, kako je ova devojk

talentovana. Nestrpljivo sam čekala svaki novi broj da vidim šta će novo da izvali! Bila sam presrećna, ali i pomalo uplašena kada je Momo mene odabrao da igram Anči. Nije hteo da to igra neko veliko ime već baš ja. Dobro sam se zamislila kako ću da to odigram, jer uopšte nisam takva ličnost, mnogo stidljivija. Malo po malo osvajala sam lik uz pomoć Mome i publike. Često smo se videli i mnogo razgovarali. On je mislio da odigram nekih 10 predstava. Posle je bilo još 10, i tako stigismo do 400. Posle nismo brojali!

Ko je sve učestvovao u realizaciji prve verzije?

Aleksandar Kovačević je režirao. I danas imam džemper sa slovom A koji mi je drugarica ištrikala, čuvam ga i sada mi je ponovo poslužio. Tu su i farmerke, baš onako kako je Moma nacrtao Anči u „Bazaru“, sve sa frizurama, naravno. Reditelj je smatrao da nije potrebna nikakva scenografija, samo sto stolica i taj plakat. To je i odgovaralo sceni Teatra poezije jer je mala i ponekad nisam imala mogućnosti ni korak da napravim. Muzika je bila naravno iz tog perioda.

Šta se sada uradili sa muzikom?

Nema je u ovoj verziji, ali sam uzela gitaru i ubacila nekoliko Mominih songova koje je napisao za Anči. U prvoj verziji muzike je bilo samo na početku, dok publika ulazi, i na kraju – kad izlazi, a u ovoj verziji namerno sam htela da razbijem Ančin govor, da ne bude dosadno.

Ana mi je izmenila život

Da li sada uzimate i tekstove koje niste govorili ranije?

Dok sam igrala predstavu Moma je još pisao tekstove za „Bazar“ i ja sam

Za ekipu je veliki izazov i zanimljivi prostor, koji nije tipično pozorišni. Zbog ograničenosti scene odustali su od igre po punktovima pa će svaka scena biti ravnopravno zastupljena. U tom smislu je dobro što je drama scenski valjano strukturirana. Đorđević dodaje: „Šokiran sam činjenicom da je u današnjem vremenu neko na Dorćolu otvorio privatnu umetničku scenu, a ne kafić. „Gvarnerijus“ i Jovan Kolundžija su čudo, i zaslužuju sve pohvale. Čudo se nastavlja time što scena staje na noge komercijalnosti koja, ipak, nije ni blizu tezgii – varijanti od kojih se već i glumcima, i rediteljima, i ostalim ljubiteljima umetnosti prevrće želudac. Svim svojim snagama se pridružujem ovom hrabrom pokušaju da se konačno dokaže da je i prava umetnost dovoljno komercijalna da opstane.“

Nekad i sad: Zorica Jovanović kao Kaporova Ana

KAKO USKLADITI LIČNI UKUS I OBJEKTIVNE PARAMETRE

Ivan Medenica: Pozorje će biti nacionalni festival, ovo je delimična internacionalizacija koja nam omogućuje da suočimo našu pozorišnu poetiku i one koje dolaze iz drugih sredina

Sonja Ćirić

Pitanje bazičnih kriterijuma: Ivan Medenica

Vest da je selektor ovogodišnjeg Sterijinog pozorja Ivan Medenica, skrenula je pažnju javnosti na ovaj Festival mesecima pre no što će početi. Ivan Medenica je teatrolog, predavač na Istoriji svetske drame i pozorišta na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, urednik časopisa „Teatron“ i pozorišni kritičar nedeljnika „Vreme“.

Za priču koja sledi nije nevažno da se u polemikama vodenim nakon prošlogodišnjeg Pozorja o nivou i svrsishodnosti ove institucije, Medenica zalagao za rekonstrukciju. Funkcija selektora će mu omogućiti da svoje tadašnje predloge i ostvari.

Imate nekoliko velikih obaveza. Zašto ste sebi natovarili novu i to zahtevniju od već postojećih, plus sigurne nesimpatije u delu javnosti koja se ne slaže sa vašom selekcijom predstava?

Počeo bih s drugim delom pitanja. Nikad mi nije bila ambicija da se svi slažu sa onim što sam radio ili radim: kritika je legitimna ako je dobronamerna. Pretpostavljam da će biti reakcija s obzirom na činjenicu da sam se – i sad se vraćam na prvi deo pitanja – i prihvatio ovog posla jer mi se čini da je sazrelo vreme da se postavi drugačiji model Sterijinog pozorja i ponudi na uvid i sud najšire publike i stručne javnosti. Činilo mi se da imam obavezu prema sebi, mojim kritičkim napisima o prethodnom periodu Pozorja. Obaveza je velika i

predstavlja opterećenje, moji drugi profesionalni planovi su potisnuti, vremenske okolnosti mi nisu išle na ruku. Pozvan sam da budem selektor s tri meseca zakašnjenja, zbog, naravno, objektivnih razloga: trebalo je da se sklope politički uslovi, da dođe do dogovora na relaciji Novi Sad, Pokrajina Vojvodina i Republika Srbija. Kasnilo se s političkim odlukama, i tek kada su krajem novembra donete, mogao je da bude pozvan selektor. Meni je krajem decembra ponudeno da budem selektor. Tempo je bio sulud i eto, možda nije u redu da ja to kažem, ali s obzirom na uslove koje sam imao zadovoljan sam onim što smo uradili.

Mnogi kriterijumi

Koliko predstava ste odgledali?

Više od 30. Pored izabranih predstava u užem izboru je bilo još 4-5. U zvaničnom izveštaju navedeni su njihovi naslovi i opšti razlozi zašto nisu u selekciji: ili glumački ansambl nije bio u umetničkom smislu ujednačen, ili zanimljiva režija nije uspela da prevaziđe slabosti teksta, ili su dobri tekstovi bili ugroženi režijom i glumačkim radom. Želja mi je bila da Festival ne traje duže od nedelju dana, to znači da mali broj predstava bude u takmičarskom delu, što podrazumeva da su i kriterijumi relativno strogi. Međutim, u tih 7, odnosno 8

dana (osmog je predstava u čast nagrađenih), u takmičarskom programu, Pozorju mladih i na OFF-Pozorju, biće izvedeno 19 predstava, od toga 7 u takmičarskoj selekciji. Ne može biti dobrog festivala ako ne postoji festivalska atmosfera, groznica, nerviranje, kašnjenje, trčanje s jednog događaja na drugi, psovanje selektora što je napravio gust program, nerviranje novinara što ne mogu da stignu na sve... Pored 19 predstava za 8 dana, svakog popodneva i prepodneva biće i drugih programa. Zapravo programa će biti manje-više ceo dan, s pauzama od sat dva da novinari naprave intervju, da ljudi koji se dugo nisu videli mogu da popričaju – uostalom, festival je i druženje, uspostavljanje kontakata.

Da li su na kriterijume po kojima ste birali predstave uticali vaši kritički napisi?

Mnogi kriterijumi su učestvovali da u selekciju pozovem: *Ravangrad* Đorđa Lebovića u režiji Dejana Mijača, SNP-a, Novi Sad, *Paviljone* Milene Marković u režiji Srđana Janićijevića, Makedonski narodni teatar, Skoplje, *Govornicu*, tekst i režija Jagoš Marković, JDP, *Hazarški rečnik* Milorada Pavića, dramaturgija Darko Lukić, adaptacija Tomaž Pandur i Livija Pandur, režija T. Pandur, koprodukcija Ateljea 212, Pandur teatra, Ljubljana, Sava centra i Ljubljanskog festivala, *Supermarket* Biljane Srbljanović u režiji Kristijana Benedetija, teatar „Studio“, Pariz, *Porodične priče* B. Srbljanović u režiji Gabora Rusnjaka, Pozorište „Čiki Gergelj“, Kapošvar, i *Hasanaginica* Ljubomira Simovića u režiji Jagoša Markovića, Narodno pozorište, Beograd. Naravno da me kritike koje pišem obavezuju. Desilo se da sam pozvao i neke predstave za koje sam u kritičkim napisima imao određene primedbe, zato što su pojedini događaji po sasvim objektivnim kriterijumima zaslužili da se nađu na festivalu kao što je Sterijino pozorje. Recimo, prema *Hazarškom rečniku* imam izvesnih rezervi, ali mislim da je toj predstavi i u umetničkom i u produkcionom smislu apsolutno mesto na Pozorju. Isto kao i u pisanju kritika, morate da uskladite lični ukus s objektivnim parametrima.

Postoji nekoliko bazičnih kriterijuma. Jedan od njih je diferencija između umetničkog i bulevarskog pozorišta. Možda se u nekim drugim sredinama to da relativizovati, ali za zemlju koja ulazi u tranziciju to je vrlo važno. Takva vrsta bulevarskog, zabavljačkog pozorišta je krajnje legitimna, ali mora da ima određeni tretman u društvu: i kad su u pitanju finansije i kad je u pitanju praćenje u ozbiljnim medijima, i kad je u pitanju selekcija za prestižne festivale. Čak i najboljoj predstavi bulevarskog

pozorišta nije mesto na Festivalu koji pretenduje da utiče na razvoj umetničke forme.

Osim toga, nisam imao potrebu da pravim tematsku liniju koja bi povezivala predstave, mislim da je to donekle egzibicionizam selektora. Ali, a ovo može da deluje cinično, kad sam napravio selekciju ispostavilo se da tematska kopča ipak postoji: to je kriza identiteta. Mnogi komadi se bave tim problemom. Kriza identiteta klaustrofobične zajednice u *Ravangradu*, u *Supermarketu* kriza identiteta pojedinca-disidenta koji se ne snalazi u slobodi za koju se navodno borio, kriza identiteta mlade generacije u *Porodičnim pričama* i možda najevidentniji primer – kriza identiteta naroda u *Hazarškom rečniku*. Znači, tematska nit postoji, ali je došla postfestum.

Zatim, fokusirana je struja u domaćoj dramaturgiji koja odgovara evropskom i svetskom trendu, koju u Evropi i svetu reprezentuju Mark Rejvenhil ili Marijus fon Majenburg. Kod nas su to Biljana Srbljanović i Milena Marković; tri njihove drame su zastupljene u takmičarskoj selekciji. Izbor tih drama je bitan jer pokazuje da naša dramaturgija komunicira sa svetskim tokovima, što je kompliment za našu dramu. Ona je u poslednjih 10-ak godina jedini proizvod našeg teatra koji je konkurentan na svetskom tržištu. Imamo dramskih pisaca igranih u svetu – Biljana Srbljanović je sa 70 predstava nastalih po njenim tekstovima fenomen za sebe koji treba posebno istražiti, a od starijih to su Ljubomir Simović i Duško Kovačević, zatim Milena Marković, Nebojša Romčević, sad Željko Hubač, Igor Bojović... Simpatično je markirati dve najudaljenije tačke do kojih je naša drama doprla, to su Čile – ne sećam se tačno koji komad Biljane Srbljanović – i Koreja, gde su igrani *Šopalovići*. Taj raspon je više no imponozantan.

Šine nisu oštećene

Da li ste već čuli primedbe na vaš izbor? Upućena vam je, recimo, zamerka što niste pozvali Šine Milene Marković.

Nedolaskom Šina niko nije oštećen, većina glumaca iz predstave je u drugim predstavama na Pozorju, Milena Marković je tu s *Paviljonima*, JDP ima predstavu i u takmičarskoj selekciji i na OFF-Pozorju. Ali i da nije tako, Šine ne bi došle. Predstavu sam gledao dva puta i za nju se odnosi objašnjenje s početka da se radi o neadekvatnoj režiji i glumačkom pristupu koji su ugrozili vrednost teksta. Vrlo mi je žao zbog drame, uostalom kolegistica Ksenija Radulović i ja smo je objavili u „Teatronu“, ali mislim da bih dovođenjem Šina na Pozorje napravio magareću uslugu tekstu. U stanju u kome se sad nalazi, to nije predstava koja artikulise vrednosti teksta.

Gde je mesto ovogodišnje produkcije pozorišta izvan centara u odnosu na mesta u glavnim gradovima?

To je bitno i bolno pitanje. Ako mi je nešto iskreno žao, to je što ovakav koncept i kriterijumi nisu omogućili da se prepoznaju pomoci koji su se desili u pozorištima van centara. Evo, ovo je još jedna prilika da se pomenu ta pozorišta: Zaječar, Zrenjanin pre svega, Kragujevac gde stvari, što me je posebno obradovalo, kreću s mrtve tačke. Ali, jedno je vrednovanje u kontekstu njihove dotadašnje produkcije, a drugo putem poređenja kroz domete koji se ostvaruju u centrima.

To su dve vrste kriterijuma koje treba uskladiti: s jedne strane, da se postigne optimalni kriterijum, a s druge da se prepozna i ono što se dešava u manjim teatarskim sredinama. Nadam se da se ovim nedvosmislenim isticanjem, tim sredinama ipak daje neka satisfakcija.

Pozorje i vlasti

Kako Pozorje saraduje s vlastima?

Prava osnivača vraćena su Novom Sadu. Postignut je i zdrav sporazum po kome je Novi Sad zadužen za režijske troškove, a troškove programa dele pokrajina Vojvodina, Republika Srbija i Novi Sad. To je dogovor koji prevazilazi naše lokalizme – to jeste novosadska manifestacija, ali svoj interes u njoj pronalaze svi, čak i Ministarstvo prosvete koje pomaže Pozorje mladih. Nemojte me pitati ko je od njih do sad uplatio novac, ali ako svi podmiri svoje obaveze, dokazaće se da postoji opšti interes za Pozorje. Da je bilo crnogorskih predstava u selekciji, učesovalo bi i njihovo ministarstvo.

No, Crna Gora će na druge načine biti prisutna – na Međunarodnom simpozijumu pozorišnih kritičara ove godine ambiciozno osmislenom, a Cetinjska akademija učestvuje na Pozorju mladih. Ako bude pet predstava iz Crne Gore koje treba dovesti na Pozorje, pa neka ih bude, ili tri iz Sombora.

Da li očekujete da će Pozorje po vašem izboru imati uticaja na pozorišni repertoar naredne sezone?

Često smo debatovali koliko Bitef utiče na našu sredinu, i utvrdili da osim u retkim izuzecima – kad je, recimo, savremeni ples u pitanju – uticaj uopšte nije veliki, da naše pozorište ide svojim, paralelnim tokom. Pozorje će i u buduću biti nacionalni festival, ovo je delimična internacionalizacija koja nam omogućuje da suočimo našu pozorišnu poetiku i one koje dolaze iz drugih sredina. Sterijino pozorje bi moglo da utiče, ako povрати renome koji je nekada imalo i koji bi trebalo da ima, na postavljanje domaće literature na repertoar. Ako uspemo da ove godine napravimo rez, biće to podsticaj da se igraju domaći dramski tekstovi. A to nije mali dobitak.

Sekretarijat za kulturu Skupštine grada Beograda usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.

Pretplatite se na LUDUS

Godišnja pretplata za SRJ - 500,00 din.

Dinarski tekući račun:

Savez dramskih umetnika Srbije

255-0012640101000-92

(Privredna banka Beograd A.D.)

NOVO!

PRIMAMO PRETPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja pretplata - 15,00 EUR.

Devizni žiro račun:

5401-VA-1111502

(Privredna banka Beograd A.D.)

TRANZICIJA JE NEIZBEŽNA

Dragan Klaić: U svim postsocijalističkim zemljama se pokazalo da su političari ne trepnuvši okom zatvorili stotine fabrika, otpustili stotine hiljada radnika i – nikom ništa. A kad bi dirnuli u repertoarsko pozorište, bili bi proglašavani za kulturne varvare

Olivera Milošević

Dragan Klaić, jedan od naših najtemeljijih poznavalaca razvitka pozorišta u svetu kroz istoriju, ta je znanja kao profesor Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu prenosio studentima do početka 90-ih. Prethodno je diplomirao dramaturgiju na FDU i doktorirao teatrologiju u SAD, gde je i predavao. Istovremeno je i čovek pozorišne prakse, pisao je pozorišnu kritiku u „Politici“ i „NIN-u“, dobio Sterijinu nagradu za kritiku 1985, saradivao s Ljubišom Ristićem u Subotici, autor je antologija i dramaturških dosijea, priloga u domaćim i stranim enciklopedijama, zbirki eseja, članaka u domaćoj i stranoj periodici, knjiga objavljenih kod nas i u svetu. Posle dužeg odsustva boravio je na kratko u Beogradu i održao niz posećenih predavanja.

Gde ste sve ovo vreme, čime ste se sve bavili?

Već 12 godina sam u Amsterdamu. Bio sam devet i po godina direktor Holandskog pozorišnog instituta, sada sam profesor teatrologije na Amsterdamskom Univerzitetu. Predajem i držim seminare i kurseve po Evropi. Pišem mnogo više no kada sam bio direktor, a radim i istraživačke i konsultantske poslove.

Patologija festivala

Šta posebno istražujete?

O tome sam govorio i studentima FDU – o festivalima i festivalizaciji svakodnevnog života. Poslednjih meseci sam se bavio istraživanjima savremenih festivala, poplavom festivala, onim što sam nazvao patologijom festivala. Istražujem galimatijus festivala koji nemaju vlastitu koncepciju i formulu, ali postoje jer je to popularno. Prilično sam se bavio i reformom pozorišnih sistema u Evropi, pogotovo u postsocijalističkim zemljama gde je uvek manje-više postojao jedan model – glomazna repertoarska pozorišta, kao što je u Srbiji još slučaj. Zanimalo me je i kako diversifikovati organizacione modele pozorišnoga života i učiniti da pozorište bude efikasnije, da što više zadovolji izmenjene kulturne potrebe i dođe do nove publike.

U našem pozorištu vlada veliki strah od tranzicije koja u toj oblasti još nije počela.

Neću da kažem da je tranzicija ma gde donela samo dobro, ali je neizbežna. Svuda su pozorišni ljudi strahovali da li će zadržati stečene pozicije, pa su se suprotstavljali pokušajima ministarstava da menjaju pozorišni sistem. Pre nekoliko godina sam sproveo istraživanje u 20-ak zemalja centralne i istočne Evrope, uključujući i zemlje bivšeg SSSR-a i ustanovio da još postoji 1.200 repertoarskih pozorišta u kojima je zaposleno

između 150 i 250.000 ljudi. Zamislite imaginarni grad s toliko žitelja! Samo u Rusiji imate oko 550 repertoarskih pozorišta. Oni nemaju perspektivu i neće moći da se održe i ta tranzicija je neumitna. Sa druge strane potrebe su izmenjene i narasle, postoje ogromni segmenti publike koji nisu opsluženi ni na koji način.

Gde je prema Vašim istraživanjima pozorišna tranzicija najviše uspeła?

Ona je svuda vrlo uzdržana i parcijalna. U svim postsocijalističkim zemljama se pokazalo da su političari ne trepnuvši okom zatvorili stotine fabrika, otpustili stotine hiljada radnika i – nikom ništa. A kad bi dirnuli u repertoarsko pozorište, bili bi proglašavani za kulturne varvare.

Pretpostavljam da istražujete i savremene umetničke pozorišne tokove u Evropi; šta Vas tu posebno zanima?

Posebno me zanima gde se sve dešava scenski čin; kada se on ne događa u pozorišnoj zgradi već i van nje, kada se pozorišna igra dešava u drugim, privremeno ili stalno prisvojenim prostorima; dakle zanima me ono što se može nazvati ambijentalno pozorište. Tu ovdašnja pozorišta imaju dugu praksu – počev od Dubrovačkih ljetnih igara koje su od 1950. pionir tog koncepta u Evropi. Zani-

ma me, i o tome sam govorio s direktorima kulturnih centara u Srbiju, primena pozorišnih tehnika i elemenata u radu s posebnim, specifičnim društvenim grupama. To je ono što zovemo primenjeno pozorište – kad umetnički ciljevi nisu od prvorazrednog značaja već su elementi pozorišne prakse primenjeni da bi se izazvali neki socijalni učinci, bilo da radite s izbeglicama, azilantima, nezaposlenima, maltretiranim ženama, etničkim manjinama, itd.

Seni naše prošlosti

Koliko se u umetničkim tokovima pozorište u Evropi premenilo u protekloj deceniji?

Nekomercijalno pozorište, subvencionisano, ono umetničkog karaktera, je u Evropi još u velikoj meri rediteljsko, s tim što je reditelj najčešće i ključna scenarska i autorska ličnost. Kada je reč o plesnom pozorištu, koje je veoma napredovalo, centralna ličnost je koreograf. Rediteljsko pozorište danas u Evropi nije nužno zasnovano na dramskom tekstu već na različitim materijalima, a reditelj se često pojavljuje kao neka vrsta multimedijskog umetnika, posebno kad koristi različite medijske aplikacije.

Kako gledate na novu evropsku dramu? U toj priči imamo značajnog predstavnika?

Biljana Srbljanović kaže da je bila moj student samo tri nedelje, tako da ne mogu da pretendujem na to da imam bilo kakve zasluge za njen veliki proboj. Ona je danas jedan od najizvođenijih savremenih autora u Evropi, uključujući i Holandiju gde živim. Uspela je da napravi nešto što, recimo, Slobodan Šnajder, Dušan Jovanović, Aleksandar Popović i mnogi drugi vrsni dramski pisci s ovih, nekad jugoslovenskih prostora, nisu uspeali. Bilo bi zanimljivo napraviti istraživanja i videti koji su faktori, elementi omogućili taj prodor. Pretpo-

Bogato iskustvo i ogromno znanje: Dragan Klaić (Foto: Đorđe Tomić)

stavio bih, i to je tek radna hipoteza, da je značajnu ulogu odigralo Bonsko bijenale moderne drame. Tu je Biljana bila promovisani autor i mislim da je to bilo presudno. Biljana, njen svetski proboj, dokaz je uspešnosti tog festivala ukinutog zbog nedostatka para.

Težak period je za nama i on se odrazio i u ovdašnjoj pozorišnoj praksi. Kakvu budućnost predviđate našim pozorištima?

Na izložbi radova mog prijatelja Miodraga Tabakčkog ima mnogo senki

naše pozorišne prošlosti. Našim postdiplomcima sam držao seminar o predstavi i kulturnom sećanju i pamćenju. Ova izložba me vraća u taj kontekst. Zato mogu samo da govorim o potrebi i neophodnosti da se i ovde sprovedu korenite reforme, pre svega u organizaciji pozorišnog života, baš zato da bi se obezbedio kontinuitet, kvalitet i teatarska raznolikost. I to, naravno, ne samo u Beogradu već i u celoj Srbiji.

O NEKIM ELEMENTIMA EVROPSKOG POZORIŠTA DANAS

Deo izlaganja koje je dr Dragan Klaić održao u rektoratu Univerziteta umetnosti u Beogradu, maja ove godine

Repertoarsko pozorište

Drage kolege, zadovoljstvo mi je što vidim mnoge od vas koje dobro znam, a i da upoznam nove kolege. Često sam u situaciji da razgovaram s upravnicima pozorišta, vlasnicima pozorišnih zgrada ili pozorišnih trupa, i to su svugda u Evropi često veoma zabrinuti ljudi. Ne bez razloga. Dakle, šta njih tišti – a videćete da je to slično onome što muči i vas. Pre svega ogroman porast cene pozorišnog rada, pozorišne proizvodnje, i – da se izrazim ekonomistički – eksploatacije pozorišnog proizvoda. Šraviti pozorište, igrati ga, košta svuda sve više. S druge strane, vlasti – regionalne, gradske, nacionalne – nigde nisu u stanju da adekvatno prate taj porast cena, šta više u većini evropskih zemalja očigledan je trend umanjivanja dotacija. Tu funkcionišu opasne makaze. Osim toga, broj gledalaca svuda stagnira. U mnogim zemljama uočljivo je da je publika sve starija, sve je više sedih glava u salama. Sve je veći i konkurentski pritisak komercijalnog pozorišta, u odnosu na subvencionisano koje ima umetničke ambicije i ciljeve.

Organizacioni model repertoarskog pozorišta sa stalnim ansambлом – model koji u Evropi postoji duže od 230 godina – iako je u mnogim zemljama to još dominantan, svuda je pod priličnim pritiskom. Taj model, koji je pokazao i brojne dobre strane – pre svega u kontinuitetu, u mogućnosti organizovanja umetničkog rasta, u jasnom usredsređenju na lokalnu sredinu, stvaranju izvesnih veza lojalnosti s jezgrom svoje publike – pokazuje jednako i određene slabosti i ograničenja. Pre svega – imobilnost. Čak i u veoma bogatim sredinama ti veliki teatri postali su prave fabrike u kojima je neizdrživ teror planiranja; planiranja do u detalje svih logističkih, tehničkih, a dakako i umetničkih zadataka po godinu dve unapred. Stvoren je uništavajući ritam stalnog izbacivanja predstava. U velikim nemačkim repertoarskim kućama pravi se po 16 premijera godišnje, i to je već zastrašujuća mašina koja neprestano mora da štancu-

je nove predstave. A često je teško, čak i u većim centrima, ispuniti sale koje imaju više od 450 mesta. Manje sale – od 120 do 300 mesta – je svuda manje-više lako rasprodati, kao i one velike, s više od 1.000 mesta, jer mogu da funkcionišu na komercijalnoj osnovi. Sale srednje veličine su, dakle, najveći problem.

Pomenuo sam da je repertoarsko pozorište još uvek dominantan model. Istraživanje koje sam napravio pre nekoliko godina pokazalo je da u Centralnoj Evropi, u celom regionu, uključujući Rusiju, ima više od 1.250 repertoarskih teataru, koji zapošljavaju između 150 i 200 hiljada ljudi – teško je tačno utvrditi. Ogroman broj tih ljudi ne dobija platu, ili je dobija sa zakašnjenjem, ili je ona vrlo mala – dakle možemo govoriti o potpuno disfunkcionalnom modelu koji postoji ali više ne vrši kulturnu i umetničku funkciju. Najveći broj tih teataru uspeva da generiše prihod iznajmljivanjem prostora. Obično se počne s malim kafeom, prodavnicom knjiga i ploča, da bi se došlo do prodavnica automobila i kockarnica – što je uobičajeno u

Moskvi. Rezultat je i dramatičan prodor kriminala u pozorište.

Nigde se ne odlučuju lako na podizanje cena ulaznica jer se time ugrožava najvernija publika – intelektualci, prosvetni radnici, studenti, dakle grupacije s najmanjom kupovnom moći.

Kada je reč o zemljama u tranziciji, postoji još jedan veoma važan aspekt. Kada bi se danas primenili zakoni Evropske Unije na pozorišne i koncertne sale, uveren sam da bi u polovini od 8 država koje treba da uđu u Uniju 2004. zbog neodgovarajuće infrastrukture odmah bila zatvorena. Unija je donela niz veoma strogih propisa o bezbednosti u javnom prostoru, a odnose se na protivpožarnu zaštitu, kvalitet vazduha ili visinu dozvoljene buke. Istovremeno je ustanovljena i ogromna lista mera vezanih za smanjivanje rizika ljudi koji rade na sceni i oko nje. Sve to podrazumeva ogromne troškovi o kojima niko ne razmišlja hrleći u zagrljaj s Unijom, pa čak i kad bi se postepeno, u roku od 5 godina, pristupilo usaglašavanju sa datim standardom.

U KAZALIŠTU JE I DALJE SVE MOGUĆE...

Iako je kritika prilično hladno primila *The Blue Room*, publika je razgrabila sve reprizne predstave koje su stavljene prvog mjeseca na repertoar: 12 izvedbi u aprilu prodano je za 3 sata, a glas o još jednoj reprizi, koja je izvanredno „ugurana“ u mjesečni program Male scene, munjevitno se proširio Zagrebom i predstava je „planula“ za 40 minuta!

Svjetlana Hribar

Tarik Nacionale (Filipović), koji je već prije 7-8 godina u *Izbacivačima* (kulturnoj predstavi Teatra EXIT) privukao pažnju mlade publike, tek je kao voditelj popularnog kviza *Tko želi biti milijunaš* potpuno „zaludio“ Hrvatice. Stoga je njegovo sudjelovanje u kazališnom hitu *The Blue Room* bilo siguran mamac publici.

Visoka i krhka Bojana Gregurić, inače kćerka Božidarke Frajt, nakon naslovne uloge u Kolarovoj *Brezi*, gotovo da nije imala priliku za dokazivanje svog glumačkog talenta, pa se počela baviti voditeljskim poslom na TV. To joj je dođe priskrbilo fotografije na naslovnica-ma časopisa i šire zanimanje javnosti za njen privatni život (u jednom je dijelu bila supruga Borisa Novkovića), ali je dobre kritike tek dobila za ženske uloge u predstavi *The Blue Room*. Svi se slažu da je Bojana ostvarila nekoliko izvanrednih epizoda, dok Tariku zamijeraju krutost i ne baš dobro snalaženje u muškim rolama.

Direktorica Male scene, Vitomira Lončar (pamtimo je kao TV lice s nadimkom Bucka), „brani“ Tarika izjavljujući kako se radi o predstavi pisanoj za glumicu – uostalom, i na West Endu svi su govorili o Nicole Kidman, a malo se spominjalo ime Iaina Glens, koji je igrao muške role u londonskoj izvedbi 1998. – a također polemizira oko naslova predstave. Bucka, naime, kaže da je naslov neprevodiv, kao što ni *Mammy Blue* nitko ne prevodi „plavom mamom“, a niti „tužnom“ što bi bilo daleko bliže pravom tumačenju riječi „blue“.

Bez obzira o kakvoj se „Sobi“ radi, Mala scena – teatar sa svega stotinjak mjesta, koji danju funkcionira kao dječje kazalište a u večernjim satima na repertoaru ima hitove s West Enda i Broadwaya (mahom u režiji Buckina supruga Ivica Šimića) – dobila je hit. Preko plakata predstave stalno je istaknut natpis „RASPRODANO“ i nikoga više ne zanima jesu li Tarik i Bojana na sceni posve ili samo djelomično obnašeni.

Koprcanje pustinjskih kukaca

Skupčana, gola tijela Darije Lorenci i Leona Lučeva, na fotografijama *Božanske gladi* koja se igra u Tetaru &td, obišla su stranice svih novina. Ni za ovu predstavu ne može se doći do ulaznica, ali se i ona igra u maloj dvorani, za svega stotinjak gledatelja.

Ni *Božansku glad* kritičari nisu dočekali hvalospjevima, a najveće je razočaranje – dođuše ne glumcima, kojima većina komplimentira – iskazala Slavenka Drakulić, konstatirajući da je od njene knjige u predstavi „ostalo“ svega 30-ak rečenica. Ali to i je karakteristika rada Damira Zlatara Freya, koji u mnogim svojim predstavama upravo pokretom zamjenjuje riječ i tumači sadržaj. (Po iznimno uzbudljivoj interpretaciji, primjerice Lorcina teksta, ostat će zapamćena njegova *Krvava svadba* u tršćanskom Stalnom slovenskog gledališću.)

Osobno smatram da problem *Božanske gladi* nije u tome što ima malo teksta, već što je sadržaj knjige krivo donesen. Gledatelju ostaje potpuno nerazumljivo zašto ON završi život struajući NJENIM venama. U nemogućnosti da ga zadrži, naime, u knjizi Slavenke Drakulić, mlada žena, poput bogomoljke ubije i pojedje svoga muškarca. Ali odnos to dvoje ljudi, stranaca – Poljakinje i Braziljanca – u žrvnju megalopolisa kakav je New York, daleko je složeniji od samo fizičkog sljublivanja njihovih tijela. A u predstavi, osim golotinje dvoje glumaca, prave strasti nema; njihova nas igra ne dira, a sudbina ne tiče, doživljavamo ih kao koprcanje pustinjskih kukaca.

Predstava se, naime, igra na pijesku. Pod maštovitim osvjetljenjem Miljenka Bengeza, gledamo niz lijepih slika, ali i to prestaje biti zanimljivo uslijed stalnog ponavljanja istih pokreta. Najljepša scena je ona „zakopavanja tanjura“: Jedan po jedan, ONA zakopa u pijesak dvostru-

The Blue Room

ki servis porculanskih tanjura. U trenutima kad gubi svog muškarca, dobro je nešto raditi... mehanički, bez ikakve svrhe... Tanjuri su simbol zajedničkog života, koji ona zakopava u pijesak. Lijepa je i završna slika njena obredna klečanja na dugom stolnjaku, žvakanja krvava mesa. Ali to nije dovoljno za doživljaj predstave koja je naslovljena *Božanska glad* i reklamira se kao prvo uprizorenje knjige Slavenke Drakulić.

Nosi nas rijeka

Domaći pisci u kazalištu vrlo su u modi u Hrvatskoj. Na nedavno završenom festivalu Marulićevi dani u Splitu, pet „Marula“ dodijeljeno je predstavi *Nosi nas rijeka*. Dramu je napisao Elvis Bošnjak, glumac splitskog teatra, a režirala je Nenni Delmestre. Prethodnih godina mnoštvo nagrada dobile su predstave Paola Magellija, koje je u splitskom teatru radio na tekstove Filipa Šovagovića *Cigla* i *Ptičice*, a kontroverzni Paolo režirat će sljedeće sezone i dramu *Splitska kvatroglogija* glumice Arije Čuline za koju je dobila nagradu „Marin Držić“.

Arijana (koja je širem auditoriju ostala u svijesti kao cura s pletenicama iz crnogorske serije o Đekni), s velikim uspjehom kod publike igra svoju komedi-

ju *Nemoj se roditi ka' žensko*, a kao Goga Bjondina nastupa s kratkim skečevima (koje također sama piše) u poznatoj TV emisiji *Glamur cafe*.

Ali ne pišu glumci samo drame. Anja Šovagović-Despot na Marulićevim danima predstavila je svoju knjigu *Divlja sloboda*, zbirku kazališnih eseja koja

Anja Šovagović i Arijana Čulina, snimljene u Splitu, na Marulićevim danima gdje su im predstavljene knjige

je novi hit u Hrvatskoj i uskoro na tržište izlazi njeno drugo izdanje. Više od Anjina razmišljanja o teatru, čitatelje zanimaju opisi njena odnosa s ocem, poznatim glumcem Fabijanom Šovagovićem. Kako je Šova bio i Anjin partner na sceni, taj kćerinsko-glumački odnos kulminira opisom zajedničke igre u *Kralju Learu*. Anja je poznata po čvrstim stavovima protiv svlačenja na pozornici, a nedavno je predložila da redatelj predstava u kojima se pojavljuju obnašeni glumci, i sami bez odjeće izidu na poklon pred premijernu publiku.

U Hrvatskoj ima i mladih, i školovanih, pravih dramskih pisaca. Trostruka dobitnica nagrade „Marin Držić“, Ivana Sajko autorica je 11 drama, za koja autorska prava ima njemački izdavač. Kao studentica 3. godine postdiplomskih studija iz znanosti književnosti, Ivana je dobila i stipendiju Rockefellerove fundacije koja joj je omogućila mjesec dana mirnog i luksuznog boravka u vili na jezeru Como, gdje je nastala njena drama *Žena bomba*, monolog hom-

bašice, samoubojice u zadnjih 12 minuta njena života.

Ovo angažirano pristupanje problematici današnjeg življenja, svrstava Ivanu Sajko u pisce zanimljive svijetu, ali su joj drame – usprkos nagradama – rijetko ili nikako izvođene u Hrvatskoj. Zamjeraju joj hermetičnost izraza, ali dvadesetomogodišnja Ivana ne kani odstupiti. Zanimaju je neprilagođeni pojedinci i represija okoline prema njima, što nisu teme koje pretjerano oduševljavaju široku publiku. A od te publike žive teatri i tako se krug zatvara...

Queer Zagreb

Život suprotan normama, uvijek je bio zanimljiv mladima, pa je tako prvi Queer Zagreb festival privukao uglavnom mladu publiku, koja je popratila predstave, izložbe i filmove što su se krajem aprila, na temu „pomaknute estetike“, vrtili u Zagrebu.

Iako su organizatori više puta naglasili kako se termin „queer“ ne odnosi samo na gay populaciju, pa festival ne propituje samo homoseksualne teme već sve društvene odnose na kojima je moguća diskriminacija i netolerancija, gledatelje predstave *Muškarci* belgijskog teatra Kopergietyer dočekale su demonstracije pripadnika evandeoskih crkava u Zagrebu koji su protestirali protiv propagiranja queer ideja. Ipak, sve je ostalo na malom, mirnom prosvjedu, a festival je održan uz poprilično odobravanje kritike i mlade publike. Naravno, homoseksualne teme zasjenile su sve druge, ali u konačnici, Zagreb je dobio još jednu manifestaciju koja otvara put ka toleranciji.

Belgijskim, britanskim i američkim kazalištarima pridružili su se i hrvatski umjetnici, pa je tako u sklopu festivala

prikazana predstava *Ne ja ili orijentacijsko hodanje* Anice Tomić i Jelene Kovačić, postavljena je provokativna izložba *Postsocijalistički queer identitet* Jasne Jakšić i Antonije Majače koje su predstavile stvaralaštvo umjetnika iz zemalja bivše Jugoslavije, a u nizu filmova najveću pažnju privukli su američki dokumentarac S. S. DuBukowskog *Trećući se pred Bogom* i njemački *Aimee i Jaguar* Maxa Faerberboeck, koji je dobitnik Srebrnog medvjeda na berlinskom festivalu.

Slovensko-hrvatski teatar

Otvorenost i tolerancija pokušavaju sve očitije prodirjeti u kazalište. Za sada samo unutar malih i neformalnih skupina, ali – ipak se kreće. Dokaz su koprodukcijske predstave koje pojedini hrvatski teatri rade sa Slovencima, a prošlog su ljeta rezultirale predstavama

Darija Lorenci i Leon Lučev u predstavi *Božanska glad*

koje se vrlo čvrsto drže na repertoaru čitave kazališne sezone.

Snjeguljica u režiji Ivice Buljana nastala je prema predlošku Roberta Walsera, kontroverznog švicarskog pisca koji je veći dio života proveo po umobolnicama, a ipak je uživao poštovanje Franca Kafke i onih koji su u magli njegovih snoviđenja nalazili tragove genialnosti.

U predstavi koja bi trebala ispričati što se događa s likovima iz *Snjeguljice* nakon priče, nema Patuljaka iako bi oni trebali nastaviti „sretno živjeti“, ali su zato tu i Kraljica i Kralj, uz Lovca, Snjeguljicu i odabranika njena srca, mladahnog Princa. Odnosi među likovima vrlo su nepredvidljivi, što i daje draž predstavi, koju prati stalna zvučna kulisa jazz-trija koji i fizički sudjeluje u predstavi: glazbenici čitaju didaskalije, a povremenim „Haj-ho“ čine humoru poveznicu s poznatim nam djelovima bajke.

Buljan je angažirao sjajnu glumačku ekipu: Kraljicu igra Ana Karić, Snjeguljicu Veronika Drolic, Princa Robert Waltl, a Lovca i Kralja Niko Goršić. Predstava je produkcija Mini teatra Ljubljana, a koproducenti su Cankarjev dom i Međunarodni festival Karantena iz Dubrovnika. Prvu je premijeru imala na Dubrovačkim ljetnim igrama, pa na ljub-

ljanskom Ex Ponto Festivalu, a gostovala je na nizu pozornica od mediteranskog do sjevernog dijela Evrope, te u Južnoj Americi.

Druga zanimljiva koprodukcija su *Kraljice*, dramski tekst Darka Lukića koji je režirao Robert Raponja, a igra se trojezično: na slovenskom, bosanskom i istarsko-primorskom narječju prepunom talijanizama (kako se govori, recimo, na krajnjem zapadu Istre).

Kraljice su tri mlade žene čiji se životi, igrom sudbine, isprepliću i dovode ih u situaciju u kojima nemaju mnogo izbora. Naravno da je pozadina svega rat na Balkanu, ali Lukić kaže da je drama primjenjiva na svaku emigrantsku situaciju – Alžirce u Parizu, Kurde u Berlinu... Predstava je koprodukcija Festivala Ex Ponto, Istarskog narodnog kazališta iz Pule i Teatra &td iz Zagreba, a gostovati će u Beogradu. Na Festivalu malih scena u Rijeci oduševila je publiku, a tri su izvanredne glumice – Aleksandra Balmazović, Urška Hlebec i Jadranka Đokić – dobile svu silu komplimenata. Igraju zaista virtuosno, hrabro i bez zadržke, to je glumački teatar za koji smo mislili da pripada prošlosti, jer u poplavi redateljskog kazališta sve je manje mjesta za prave glumačke kreacije. *Kraljice* dokazuju da je u kazalištu i dalje – sve moguće. 🦋

Scena iz predstave *Snjeguljica*

PRIPREME ZA VRUĆE POZORIŠNO LETO

Pozorišne skice iz Nemačke

Vera Konjović

Za kraj juna je u Kelnu najavljena premijera *Projekta: posećivanje* koji je smislila, osmislila i ostvaruje sve poznatija i priznatija nemačka autorka Endži Hizl (Angie Hiesl, *Blizanci*, Bitef na filmu 2002). Svoje novo ostvarenje nazvala je *Porodica i kod kuće*. U podnaslovu se tvrdi da se radi o pozorištu, plesu, instalacijama i *live life* situacijama. „Pojam 'porodica' podrazumeva pojedinačnu vezu u ljudskom uređenju. Ova organizaciona forma ljudskog suživota je institucija pod zaštitom države. Ona je klica, osnovna ćelija društva i tako se i shvata u većem delu sveta. Pod 'kod kuće' se najčešće podrazumeva dom, stan, zaklon, skrovište, intimnost, privatnost. Porodica i kod kuće su dva čvrsto povezana pojma i za svakoga člana našeg društva imaju mnoga i različita značenja. No, pojam 'porodica' se neprestano menja i prilagođava vremenu“, tvrdi Hizl.

U nekoliko akcija analizira se i prikazuje *porodica i kod kuće* u današnjem društvu i to pomoću instalacija režiranih na i u različitim javnim i privatnim prostorima. Reč je o realno postojećim domovima, klasičnim porodicama, kao i formama stanovanja i življenja – samcima, parovima sa i bez dece, homoseksualcima, itd. U takve strukture, kućne situacije, prodire performativna akcija. Tako nastaju apsurdne i nadrealističke situacije.

Autori koriste trgove, uglove i čoškove javnih prostora, ali i privatne stambeno-životne prostore u neposrednoj blizini kelnske Severinske crkve.

Berlinska Folksbine: priznanja i nagrade

U berlinskoj Folksbine (Volksbühne) priredjen je program u čast reditelja, njihovog čestog gosta, autora njihovog best-selera od pre 10 godina *Evropejci, crkli da bog da*, Kristofu Martaleru, ali i njegovom scenografu i kostimografu, Ani Fibrok (Anna Viebrock). Od 17. do 26. IV održan je Marthaler Fest. Program je počeo premijerom *Radije ne bih. Istanjivanje* po Melvilovom Bartlbiju (Herman Melville, *Bartleby*). Prikazani su neizbežni *Evropejci* pa Fon Horvatov *Kazimir i Karolina*, u Cirihi prenesena predstava hamburškog Šauspilhausa iz 1996. i *Deset zapovesti* napuljskog glumca i pisca Rafaela Vivianija (Raffaello Viviani) iz 2001. koja za temu ima evropsku letargiju. Samo što se ovoga puta ne konfrontiraju nemački Istok i Švajcarska, već se oboje konfrontiraju s jugom Italije.

Pre više od godine, dramaturg i direktor Hebel teatra (Hebbel – ustanova za gostovanja i koprodukcije) Matijas Liliental (Matthias Lilienthal) predložio je Martaleru da režira spektakl *Bartlbi*. Ovaj je bez razmišljanja odgovorio: „Radije ne bih“, ali ga je rečiti Liliental ubedio. Tako je nastao *Radije ne bih*. Naslov je i Marthalerova prvobitna reakcija i rečenica koju glavna ličnost Bartlbi izgovara u komadu. Predstva se igra na i između 10 klavira.

Berlinska Folksbine s 4 svoja prostora, jedno je od najživljih mesta u gradu. Osim govornih i plesnih predstava Uprava organizuje i druge događaje – filmske projekcije, predavanja, koncerte, kongrese, gostovanja, proizvodi radio i tv drame, filmove posvećene autorima, ličnostima, problemima i dešavanjima. U poslednje vreme mnoge njihove pred-

stave nastaju u koprodukciji s drugim pozorištima iz Nemačke i inostranstva.

Tokom maja, recimo, osim redovnih predstava i gostovanja, održan je simpozijum na temu *Na Zapadu nešto novo – Evropa između postatlantizma i postkomunizma*, započeta je saradnja s američkom koreografkinjom Meg Stjuart (Stuart) koja već dve godine radi za Martalerov ciriški Šauspilhaus, u koprodukciji nekoliko teatarar plesalo se *Samo za posetioce* (Visitors only), a na temu: gde je granica svesti. Posle predstava održavana je diskusija, promovirano je i video izdanje predstave *Demoni* po Dostojevskom, koju je za Folksbine režirao njen intendant Frank Kastorf. *Politika & zloči* bio je razgovor s Maršom Peli (Marcia Pally) sa Njujorškog Univerziteta, a u *Miru & poeziji* pesnici i glumci su čitali sopstvena ili dela poznatih autora o miru. Kongres *Utopistička tela* se dovezao na plesni teatar Meg Stjuart. Učestvovalo je 50 naučnika. *Titanik – najskuplji filmovi svih vremena* je iz serije u kojoj umetnici i stručnjaci predstavljaju omiljene filmove, analiziraju ih i brane. U *Noćnom roku-filmskom orkestru* prikazan je nemi film Džige Vertova *Čovek iza kamere* (1929) koji je patio live orkestar...

Na 40. Berlinskim pozorišnim susretima (2. do 18. V) gde se prikazuju najbolje predstave s nemačkog govornog područja iz protekle sezone, igrani su i mnogohvaljeni *Majstor i Margarita*, režija Frank Kastorf (koprodukcija Folksbine i Bečke Festivalne nedelje). Kastorfu je ove godine pripala čast da su na Susretu pozvana dva njegova ostvarenja. Drugu, O'Nilovu *Elektra mora nositi crninu*, kao gost je režirao u ciriškom Šauspilhausu.

Ove su godine Folksbine i njeni članovi imali sreće s nagradama i priznanjima. Osim Kastorfa, koji je dobio nagradu Međunarodnog teatarskog instituta (ITI), priznanje „Fridrih Luft“ za najbolju režiju (*Idiot* Dostojevskog) i Šilerovu nagradu Manhajma, dobio je i Kristof Šlingensif (Christoph Schlingen-

sief) za radiodramu *Rosebud*, te scenograf i kostimograf Bert Nojman (Bert Neumann), a Omladinski teatar P14, u sastavu Folksbine, pozvan je na mnoge letnje festivale.

Vruće festivalsko leto

Otvaranje Rurskog trijenala je kažu bio veliki događaj. Ovogodišnja manifestacija je počela 30. IV i s letnjom pauzom (od sredine jula do kraja avgusta) traje do 12. X. Do sad je bilo 5 premijera i sve su oduševile publiku. Predstave su veoma posećene, neke i unapred rasprodate. Više od 3.000 ljudi je 7. maja bilo na predstavama igranim u Duisburgu, Botropu, Bohumu i Dortmundu.

Trijenale je otvoreno Rasinovom *Fedrom* u režiji Patrika Šeroa (Patric Chereau), koji je 8 godina odsustvovao iz pozorišta jer se posvetio filmu. Posle uspeshne pariske premijere, Šeroova *Fedra* u koprodukciji s Trijenalom počela je život i u Rurskoj oblasti. Pred otvaranje Festivala Šero je u intervjuu nonšalantno izjavio da: „Teatar možda više nije prava forma za današnji svet“. No, predstava ga je odmah osporila. Jer, njegova *Fedra* je „dokaz da se sveti klasici govornog teatra mogu igrati i bez distance i ironije“.

Sledećeg dana je bila svetska premijera Silven Kambrelingovog (Sylvain Cambreling) *VOLFA*-a (WOLF) u režiji i koreografiji Alaina Platela, koji je oduševljeni kritičar „Frankfurter Allgemeine Zeitung-a“ nazvao „scenskim pastišom i virtuosnim politeatrom koji nikoga ne ostavlja ravnodušnim“, a kritičar belgijskog „Le Soir-a“ je napisao da: „svako napušta *VOLFA* s glavom punom predive muzike i neverovatnim slikama koje ga prate“. Naslov je izveden iz imena Volfganga Amadeusa Mocarta koji je u predstavi pod opsadom pop-songova i ubačen je u savremeni kontekst. Vanred-

na muzika, ples i elementi cirkusa očarali su i publiku i kritiku.

Standing ovations su doživele i premijere Henri Perselovog *Kralja Artura* i *Sola* (Saul), te *Jovanka Orleanka* Artura Honegera (*Arthur Honegger*).

Milhajmski Komadi

Samo nekoliko dana kasnije, takode u Rurskoj oblasti, u Milhajmu je počela smotra *Komadi* po 27. put. Za nagradu konkuriše 10 drama napisanih na nemačkom premijerno igranih u sezoni 2002/2003. Čast da otvori smotru 17. V pripala je Rolandu Šimelpfeningu i njegovoj drami *Pre/Posle* (Schimelpfening: Vorher/Nachher). Sledili su *Drugi korak* koprodukcijska radionica, *50 puta bolji Amerikanci/Lažni izveštaji* Katrine Regle (Die 50 mal besseren amerikaner/Fake reports; Kathrin Röggel), Gesine Dankvart *Hleb naš nasušni* (Gesine Danckwart, Täglich Brot), Fric Katerov *Vreme za ljubav vreme za umiranje* (Fritz Kater: zeit zu lieben zeit zu sterben), Lukas Berfusove *Seksualne neuroze naših roditelja* (Bärfuss: Die sexuellen Neurosen unserer Eltern), Marius fon Majenburgovo *Hladno dete* (Von Mayenburg: Das kalte Kind), Elfride Jelinek *Drame princeza – Smrt i devojka II, III* (Prinzessinnendramen – Der Tod und das Mädchen II,III), Martin Hekmanov *Pucaj, Kaufhaus!* (Heckmann: Schieß doch, Kaufhaus!). Festival se završava 5. VI predstavom Ulrike Siha *Nomadi* (Syha: Nomaden).

Gradski oci Vormsa su računali i preračunavali se, a kad su sve sabrali konstatovali su da se posle svega što su materijalno i nematerijalno uložili u prošlogodišnje Nibelunške igre ne isplati od njih dići ruke. Zato će Igre ove godine početi istoga dana kao i lane,

5. a trajeće do 30. VIII. Osim glavnog programa, spektakla *Nibelunzi*, ovoga puta biće i drugih događaja. Planirana su predavanja književnosti, istorije, o Burgundanima i njihovoj sudbini, nastanku i istoriji Vormsa, o Atili i Hunima, likovnoj umetnosti i muzičkim delima vezanim za Nibelunge. 🦋

pristupa, sazdam novu vrednost. Zadržao sam njihovu dogmatski stav prema reči, ali sam joj menjao kontekst, a to je nešto što je i za mene i za njih bilo veoma zanimljivo, taj princip kontre, kojim su mogli da igraju protivno onome što govore. Dakle, nastao je spoj dva različita koncepta, spoj pozorišne estetike koja se bazira na akciji, na vizuelnome i one koja se bazira na tekstualnom, na reči... Na primer, izbacio sam veštice iz *Makbeta*, nešto neprihvatljivo po standardima engleske škole. Tvrđio sam da ideja svakome slobodno pada na pamet. Znači, nisu ti potrebne veštice da bi poželeo da

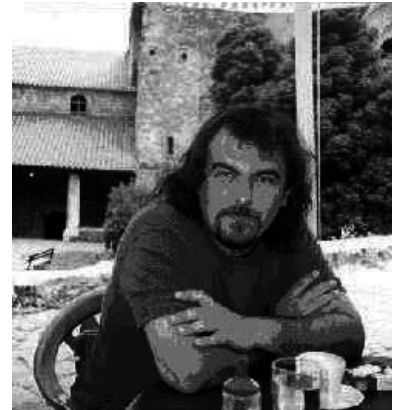
postaneš kralj. Makbet je to samo poželeo. Čuo je neke glasove koji su ga pozdravljali kao kralja a reči je u realizaciju pretvorila leđi Makbet. Dilema *Makbeta* nije u tome da li treba ili ne treba da se ubije kralj koji je vinovnik, već kad nastaje greh. Da li je sama pomisao dovoljna da se nešto oceni kao greh ili treba da čekamo da mišići pomere ruku i delo bude izvršeno? Ovaj tekst je prelepa metafora o rađanju greha. Da li se on nalazi u misli i, ako je zaista tamo, onda ga svi mi nosimo u sebi. Niko nije imun. Greh je sastavni deo čoveka. Ovu bih priču hteo da ispričam

do kraja." U međuvremenu, Popovskom predstoji Bihnerova *Dantonova smrt*, koju radi s italijanskim glumcima, u pozorištu u Udinama, i čija će premijera biti održana na festivalu u Siciliji, na Ilinden. Od septembra će se naći i na funkciji direktora Drame Makedonskog narodnog teatra.

Krajem aprila je u skopskom Makedonskom narodnom teatru po 150. put odigrano *Bure baruta* Dukovskog u režiji Saše Milenkovskog. Milenkovski je nedavno stavio potpis na svoju 50. pozorišnu režiju, a od njih je 30-ak uradio po tekstovima domaćih dramskih pisaca.

U Kumanovskom teatru trenutno postavlja *Long plej* Stefanovskog, jer je opsednut opusom ovog pisca.

„Najbolja od svih komedija Dušana Kovačevića, *Balkanski špijun*, dešava se danas i ovde, to je priča o našoj sudbinskoj predodređenosti za postojan konflikt između individualnih svetova. *Balkanski špijun* je priča o nama samima, u kojoj ćemo se neminovno svi prepoznati. Istina je očigledna. Naša predstava je scenska bitka protiv globalizacije sveta”, kaže Vladimir Talevski, reditelj nedavne premijere Kovačevićevog dela u Narodnom teatru u Kumanovu.

Ivan Popovski, Makedonac zadivljen ruskom poezijom

„Držić” Valentu

Kazališne novosti iz Hrvatske

Ministarstvo kulture dodelilo je prvu nagradu „Marin Držić” (za najbolju neizvedenu dramu) Milku Valentu za tekst *Ground zero Aleksandra*. Stručni žiri je ovo delo ocenio kao raskošan rad precizno organizovane pozorišne arhitekture. Dvostruke je konstrukcije: jedne koja, polazeći od najgorih događaja 2001, sondu spušta duboko u tragičnu istoriju čovečanstva, i druge, koja koristi postupke evropske porodične drame. Žiri ocenjuje da su Valentove inovacije u monološkim partijama naročito priloge stilistici novije hrvatske literature. „Ovo je vesela tragedija koja će dignuti kazalište u zrak”, kazao je Valent o svojoj dramati. Drugu nagradu „Marin Držić” dobio je Predrag Raos za monolog *Zdravi razum*, koji ishodite pronalazi u novozavetnoj priči o Judinoj izdaji Hrista a služi se mešavinom govornog jezika i visokog stila kakav nalaze tema, dok treću nagradu ravnopravno dele Omer Rak za *Pupak u sridu* i Ivana Sajko za tekst *Misa za predizborno šutnju, mrtvaca iza zida i kopita u grlu*.

„Šarmantnu pripovijest u stihovima *Ježevu kućicu Branka Čopića*”, piše novinar zagrebačkog „Vjesnika”, „dulje vrijeme u igranom obliku nismo mogli vidjeti na repertoarima naših kazališta za djecu. Stoga, kad su gradom niknuli plakati s najavom predstave *Ježeva kućica*, mogao se čuti komentar: 'Konačno!', kao da se ispravlja nepravda nanesena tom tako poznatom djelu”. S takvim teretom krenula je u inscenaciju Dora Ružđak Podolski, rediteljka pomenutog

komada nedavno premijerno izvedenog u zagrebačkom Gradskom kazalištu „Trešnjava”. Glavna lica priče – Ježurku, Liju, Vuka, Medu i Divlju svinju – rediteljka prikazuje u okviru dva plana: na dečijem igralištu kao obične tinejdžere sa strahovima, frustracijama i nedoumicama, ali i kasnije u šumi, kada se putem duha slikovnice transponuju u junake Čopićeve alegorije o lepoti doma. U svom originalnom kosmopolitskom čitanju, Ružđakova se, zanimljivo, služi i svetском etno muzikom.

Fadil Hadžić, proveren majstor dobrog zapleta i satiričnog dijaloga koji uvek gađa u Ahilovu petu društva, u svom novom komadu *Ljubavni ultimatum starog gospodina*, koji je u režiji Zorana Mužića nedavno praižveden u zagrebačkom pozorištu „Vidra”, donosi ljubavni triler uokviren u hrvatsku svakodnevicu. Ova komedija s naznakama melodrame sadrži nešto od glembajevske dekadentne atmosfere, a mogu se povući i blage paralele s ovom dramom. Porodica je pred slomom, jer njihova dojučerašnja uzdanica, otac bankar, pred strahom od finansijske propasti beži u željenu smrt. Sve je pod hipotekom, i kuća gde žive majka Melita i sin Leo (i imena mogu da nas podsete na Krležine junake) i vikendica, kao i njihova budućnost. Spas dolazi na vrata u obliku ljubavne ponude koju stranac (igra ga Zvonimir Zoričić) nudi majci, očigledno ne suviše ucveljenoj udovici (još jedna barunica Kasteli, koju igra Elizabeta Kukić).

U novoj predstavi zagrebačkog Kazališta Mala scena pod nazivom *Plava soba* (adaptacija Šniclerove *Vrteške* iz

Najveće ocene žirija i publike: Splitska predstava *Nosi nas rijeka*

pera Dejvida Hera), reditelj Ivica Šimić pratio je original na veran način: po Herovim uputstvima na sceni je predstavio muškarca i ženu u nizu lančano povezanih prizora koji ocrtaavaju atmosferu pre i posle seksa, čija se dužina na platnu iskazuje minutima. Za junake Herovog dopadljivog scenskog poigravanja Šniclerovim frojdističkim pustolovinama, prevedenim u današnje vreme, Šimić je odabrao zvezde hrvatskih TV ekrana – Bojanu Gregorić i Tarika Filipovića.

Veliki užitek priredilo je Kazalište Virovitica s komadom *Kamenje u njegovim*

džepovima irske dramatičarke Mari Džons, koji je u režiji Damira Madarića izmešten iz irske provinciju u hrvatsku Podravinu. U sat i po čiste i žustre igre, koju su s eruptivnom glumačkom energijom izneli Draško Zidar i fleksibilan i dovitljiv Mijo Pavelko, kreirali su 15-ak efektivnih karakterata. Odmerena gestualnost, smisao za humor i profinjena komika, glumačke su odlike njihovih interpretacija. Joža i Čarli, bivši gastarbajter i bivši vlasnik videoteke, trenutno statisti u filmu holivudske produkcije, nisu tipični simpatični gubitnici dobrog srca. Oni su osvešćeni autsajderi koji ulazak velikog kapitalističkog sveta u njihov mali svet doživljavaju kao svojevrsan udarac u kojem ipak pronalaze način za izbjavljenje.

Povodom Međunarodne godine hendi-kipiranih, Dramski studio slijepih i slabovidnih „Novi život”, svojim je trima predstavama na repertoaru matičnog kazališta „Vidra” pridružio novu. Reč je o hrvatskoj praižvedbi drame *Smrtni gresi* Feliksa Miterera u režiji Marija Kovača, realizovanoj u saradnji s Austrijskim kulturnim forumom. Miterer je renomirani austrijski pisac koji od 1955. živi u Irskoj. Predstavu glumci „Novog života” završavaju proglasom kojim traže da se promeni stav odgovarajućih institucija prema ovom dramskom studiju, koji je s radom počeo još proleća 1948. Od početaka studio je za svoje potrebe angažovao renomirane pozorišne reditelje, kao što su pokojni Tom Durbešić, Miro Maroti, Vjekoslav Vidošević, Vladimir Jagarić, Radojko Ječić, Mirko Merle, Dražen Grinvald i Nina Kleflin. Tim stopama nižu se i Snježana Banović i Zoran Mužić, a i mladi Mario Kovač ima specifičan *filig*

za rad sa slepim glumcima. Uzgred, ovogodišnji treći bijenalni svetski susret slepih i slabovidnih pozorištaraca BIT (Blind in theatre) održaće se u Zagrebu od 4. do 10. X.

Gospon Fulir, Franjo i Ana, Mina i mali Perica, likovi iz *Dnevnika malog Perice* Vjekoslava Majera, i atmosfera 30-ih godina prošlog veka, tačnije duh tadašnjeg Zagreba, već 5 godina zgodama zabavljaju publiku zagrebačkog kazališta Komedija. Mjuzikl *Tko pjeva, zlo ne misli* Draga Britvića i Alhija Kabilja, nastao na osnovu Majerove knjige i istoimenog najgledanijeg hrvatskog filma svih vremena reditelja Kreša Golika, doživio je proletoš svečano 100. izvođenje. Britvić je spretno i nadahnuto razvio temu, smeštajući svojevrsan nastavak Majerovog dnevnika u današnje vreme, i dao joj nove elemente s nizom duhovitih detalja. Mjuzikl publici oživljava drage likove iz omiljenog filma, a reditelj Vlado Štefančić neke scene iz filma preslikava kao omaž Goliku i Majeru. Upravo te scene pružaju publici najviše radosti. *Tko pjeva, zlo ne misli* nastavlja tradiciju Komedijinih uspešnih i dugovečnih predstava. Prethodni mjuzikli kompozitora Kabilja *Kralj je gol* i *Car Franjo Josip u Zagrebu*, a da se o *Jalti* i ne govori, takođe su izvedeni blizu ili više od sto puta. U glavnim ulogama nastupaju Ivica Zadro (Franjo), Sandra Bagarić (Ana), Lukrecija Brešković (Mina), Boris Pavlenić (Pjer), Rikard Simoni (Producent-redatelj), Mila Elegović-Balić (Marijana) i drugi. Dražen Čuček dobio je za ulogu gospona Fulira nagradu Hrvatskog glumišta.

Savremenost na ispitu: „Nosi nas rijeka” glumca i dramatičara Elvise Bošnjaka, „Marul” 2003. za najbolju predstavu

